

МУНИЦИПАЛЬНОЕ БЮДЖЕТНОЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ
«УЛЬДУРГИНСКАЯ СРЕДНЯЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ШКОЛА
ИМ. Ц. НОМТОЕВА»

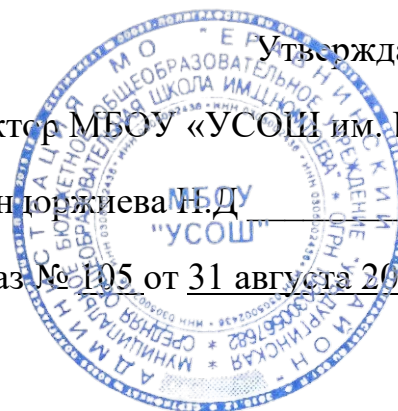
Утверждаю:

Директор МБОУ «УСОШ им. Ц.Номтоева»

Цырендоржиева Г.Д.

Приказ № 105 от 31 августа 2023 года

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

по бурятскому языку как родному

6 класс

Учебник «Буряад хэлэн»
О.Ш.Цыремпилова, Ц.С.Жанчипова
Улаан-Удэ, «Бэлиг», 2018

Количество часов в неделю: 2 часа

Составитель: Будацыренова Ц.Ц.

Объём программы: 68 часов

учитель бурятского языка, лит-ры

Срок реализации: 1 год.

высшая категория

2023-2024 учебный год

ТАЙЛБАР И БЭШЭГ

«Буряад хэлэн» гэхэн 6-даху классай ажалай программа хадаа Россиин Федерациин хуралсалай Министерствын тогтоолнууд дээрэ үндэхэлжэ зохёогдоһон хуралсалай программа болоно:

- Федерального закона «Об образовании в Российской Федерации» от 29.12.2012 г;
- Закона Республики Бурятия от 13.12.2013 № 240-V «Об образовании в Республике Бурятия»;
- Закона Республики Бурятия от 10 июня 1992 г. №221-ХП«О языках народов Республики Бурятия» (с изменениями и дополнениями);
- Федерального государственного стандарта основного общего образования (утвержден приказом Министерства образования и науки Российской Федерации от 17 декабря 2010 г. № 1897 «Об утверждении и введении в действие федерального государственного образовательного стандарта основного общего образования» (зарегистрирован в Минюсте России 6 февраля 2015 г., рег. номер 35915);
- приказа Министерства образования и науки Российской Федерации от 29.12.2014 г №1644 «О внесении изменений в приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 17 декабря 2010 г №1897 «Об утверждении федерального государственного стандарта основного общего образования»;
- приказа Министерства образования и науки Российской Федерации от 31.12.2015 № 1577 «О внесении изменений в федеральный государственный образовательный стандарт основного общего образования, утвержденный приказом Министерства образования и науки Российской Федерации от 17 декабря 2010 г. № 1897» (Зарегистрирован в Минюсте России 02.02.2016 № 40937);
- Федеральных перечней учебников на 2017/2018 учебный год (утверждены приказом Минобрнауки России от 31 марта 2014 г №253 (ред. от 08.06.2015)с изменениями на 26 января 2016 года «Об утверждении федерального перечня учебников, рекомендуемых к использованию при реализации имеющих государственную аккредитацию образовательных программ начального общего, основного общего, среднего общего образования»);
- СанПиНа 2.4.2.2821-10 "Санитарно-эпидемиологические требования к условиям и организации обучения в общеобразовательных учреждениях"» (утверждены постановлением Главного государственного санитарного врача Российской Федерации от 29 декабря 2010 г. №189, зарегистрированным в Минюсте России 3 марта 2011 г., рег.номер 19983)
- Основной образовательной программы основного общего образования МБОУ «Ульдургинская средняя общеобразовательная школа им.Ц.Номтоева»;
- Устава МБОУ «Ульдургинская средняя общеобразовательная школа им. Ц.Номтоева»;
- Положения о рабочей программе МБОУ «Ульдургинская средняя общеобразовательная школа им. Ц.Номтоева».

Россиин эрдэм хуралсалда шэнэ шэглэлнүүдэй нэбтэрэн орожо, бээлүүлэгдэжэ байгаа мүнөө сагта Байгалай регионой хуралсалай эмхинүүдтэ буряад хэлэ бэшэг шудалгалгада гүнзэгы анхарал хандуулагдана. 1992 оной июниин 10-да баталагдаһан «Буряад Республикын арадуудай хэлэнүүд тухай» Хуулиин ёһоор буряад хэлэнэй гүрэнэй хэлэнүүдэй нэгэн болоод байхадань, тус хэлэндэ олониитын, арад зоной, тэрэ тоодо залуушуулай, хурагшадай хандалга нилээд гүнзэгырнэ. Тиимэхээ багшын үүсхэлдэ, зохёохы ажалда үргэн харгы гаргагдана.

Буряад хэлэнэй багшанарай, хумүүжүүлэгшэдэй урда табигдаха шухала **зорилгонууд**:

- ургажа ябаа залуу үетэндэ эрдэм болбосоролой үндэнэ хууриие гүнзэгыгөөр ба бата бэхээр үгэхэ;
- хурагшадые Буряад республикын гүрэнэй аман ба бэшэгэй хэлэтэй болгохо;
- ниитын болон ажахын хэрэгтэ түрэлхи хэлээ хэрэглүүлжэ хургаха;
- арадайнгаа түүхэ, аман зохоолойнь баялиг, ёһо заншал, соёл болбосорол – эдэ бүгэдэндэ түшэглэн, тэдэниие хургажа, хугжөөжэ, хүмүүжүүлжэ, буряад үндэнэ яһатанай гүнзэгы мэдэрэл бүрилдүүлхэ.

Тус зорилгорнуудһаа дулдыдан, буряад хэлэ заажа байһан багшанарай урда иимэ шухала **эрилтэнүүд** табигдана:

1. Нэн турүүн түрэлхи хэлээ заажа байһан багша хадаа өөрөө хэлэ бэшэгэй талаар үндэр хэмжээнэй эрдэм мэдэсэтэй, болбосорол ехэтэй, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй, тэрэ тоодо буряад хэлэнэй саашанхи хүгжэлтын гол зорилгонуудые гүнзэгыгөөр ойлгохо ёһотой;

2. Хурагшадай эрдэм мэдэсын эрилтэнүүдэй стандарт ба программа шудалжа, багша буряад хэлэ заалгы тусэблэхэ;

3. Хуралсалай жэлэй эхиндэ багша класс бүхэндэ хурагшадай мэдэсэ шадабариин хэмжэээ элирүүлхэ зорилготойгоор хэдэн ондоо түхэлэй шалгалтын хүдэлмэринүүдые дүүргүүлхэ: грамматическа даабаринуудтай диктантнуудые, зохёолго ба найруулгануудые бэшүүлжэ, тестнүүдые дүүргүүлжэ, анкетэнүүдэй асуудалнуудта харюусуулжа болохо; аман шалгалта үнгэргэхэ; үзэгдэһэн темээр шалгалтын асуудалнуудта харюунуудые шагнаха; хөөрөлдөө эмхидхэхэ болон бусад эдэ даабаринуудые дүүргэлгын дүнгүүд хурагшадай мэдэсэ, шадабари, хүгжэлтые гү, али программын эрилтэнүүдһээ гээгдэлхэ зүбөөр гэршэлдэг. Эндэнээ уламжалан, багца класс бүхэндэ хурагша бүхэнтэй хуралсалай жэл соо хэхэ ажалаа багсаан эмхидхэхэ.

4. Хурагша бүхэнэй эрдэм мэдэсын хэмжээн адли бэшэ, тиимэнээ хэшээлэй алишьё шатада хурагшын мэдэсын хэмжээндэ тааруугаар даабаринуудые дүүргүүлхэ.

5. Хурагшадые хургаха, хугжөөхэ, хүмүүжүүлхэ зорилгонууд түрэлхи хэлэнэй, уран зохёолой хэшээлнүүдтэ нягта холбоотойгоор элдэб онол аргуудаар, жэшээлхэдэ: интегрированнэ аргаар гэхэ гү, али заагдажа байгаа предметүүд хоорондын харилсаанай аргаар бээлүүлэгдэхэ ушартай. Эндэ 2006, 2011 онуудта гараһан «Буряад хэлэнэй сахим хураха ном» (электронно ном) доторхи тон баян, хэрэгтэй материалнуудые зүбөөр бэе бээтэйнэ тааруулан холбожо шадабал, багшанарташьё, хурагшадташьё нилээд аша үрэтэй ба һонирхолтой байха.

6. Хэлэлгын культура (соёл) дээшэлүүлхэ, гүнзэгырүүлхэ, зохёохы ба холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгын хүдэлмэринүүдые хэшээлэй алишьё шатада хараалха, түсэблэхэ.

7. Хурагшадые хургалга, хүгжөөлгэ, хүмүүжүүлгын зорилгонуудые сагай эрилтэдэ таарамаар бээлүүлхын тула, буряад хэлэ ба уран зохёол заажа байһан багшанар өөрынгөө эрдэм мэдэсые, дүй дүршэлые саг үргэлжэ дээшэлүүлжэ, методикодо, психологидо ба дидактикада бии боложо, хэблэгдэжэ байдаг эрдэмтэдэй, шэнэдхэгшэ багшанарай шэнжэлэлгын хүдэлмэринүүдые, шэнэ дурадхалнуудые ба түрүү дүй дүршэл үзэжэ, шүүмжэлжэ, ажал хүдэлмэридөө нэбтэрүүлжэ байха.

Буряад хэлэнэй, тэрэниие шэнжэлдэг эрдэм ухаанай хүгжэлтые хараадаа абан, Россин эрдэм хуралсалай түсэбые (учебный план) баримталан, мүнөө үедэ хэрэглэгдэдэг программын үндэнһөөр «Буряад хэлэнэй» стандартда тааруулан, программа зохёогдобо.

Зорилгонууд

1. *Хурагшадые литературна хэлэндэ хургалга.* Абянуудые зүбөөр үгүүлхэ, үгэнүүдэй лексическэ удхые зүб ойлгохо, удхын сохилто зүбөөр хэрэгдэхэ дадалтай болгохо. Мэдүүлэл соо хэрэглэгдэһэн үгэнүүд хуури байраяа зүбөөр олоһон, удхынгаа талаар бэе бээтээ зүбөөр

холболдонхой байха ёһотой. Нютаг хэлэнэй онсо илгаануудта анхаралаа хандуулха: алибаа нютагта тус үгыг гү, али абяе иигээд үгүүлдэг, харин литературна хэлэндэ иимээр үгүүлдэг гэжэ зэргэсүүлэн ойлгуулха шухала.

2. *Нурагшадай үгын нөөсыг арьбажуулга ба мэдүүлэл зохёолгыг хүгжөөлгэ.* Уран зохёол, сонин, сэтгүүлнүүдыг уншадаг нурагшын хэлэн тодо сэбэр, үгэ баянтай, мэдүүлэлнүүдыг зүбөөр найруулха дадалтай байдаг. Хүшэр удхатай үгэнүүдыг ойлгуулжа хэрэглүүлхэ шухала, словарна хүдэлмэри хэшээл бүхэндэ эмхидхэгдэжэ байха ёһотой. Хэрбээ нурагшада ойлгогдосогүй үгын байбалнь, «Буряад хэлэнэй сахим нураха ном» соо «Толи» гэхэн бүлэг нээбэл, багшанарай ба нурагшадай хэрэглэхэ 14 зүйлэй толинуудыг ашаглан, хэрэгтэй үгэнүүдэй зүб бэшэлгэ, оршуулга, тайлбаринь олдохо аргатай.

3. *Холбоо хэлэлгэдэ нургалга.* Буряад хэлэ заалгын гол зорилгонуудай нэгэн – хүнүүдэй хоорондоо харилсаха арга боломжо гүнзэгыүүлгэ, ханал бодолоо зүбөөр, үгэ баянтайгаар дамжуулха шадабари хүгжөөлгэ. Энэ шадабари болон дадал буряад хэлэнэй, уран зохёолой ба дунда нургуулида үзэгдэжэ байгаа бүхы предметүүдээр хэшээлнүүдтэ хэлэлгэ хүгжөөхэ элдэб дабаринуудыг нурагшадаар дүүргүүлхэдэ бэхижүүлэгдэдэг. Зохёолго болон найруулга бэшэхын тула нурагшад хүдэлмэрингөө сэдэб зүбөөр шэлэн олохо, гол удхыень тодоор ойлгохо, юрын гү, али орёо түсэб зохёожо шадаха дүршэлтэй болохо ёһотой. Үгэнүүдэй удхыг, тэдэнэй холбоог, хэлэлгын уран аргуудыг зүбөөр хэрэглэхэ. Оролто хубия – шухала хубида, түгэсхэлдэ гуримтайгаар шэнжэлэн орожо, зохёолгоёо бэшэхэ.

Түсэблэнэн үрэ дүнгүүд үзэхэ нурагшалай курста

Шухала шадабаритай ба дадалтай болголго

Зургаадахи класс дүүргэхэдэ, нурагшад иимэ шадабаритай болон дадалтай болохо ёһотой:

- Олон удхатай үгэнүүдэй илгааг мэдэхэ, хэлэлгэдэ зүбөөр хэрэглэхэ. Словарь хэрэглэжэ, хүшэр үгэнүүдэй тайлбари хэжэ шадаха.
- Зургаадахи класста үзэхэн хэлэ үгын хубинууд ба тэдэнэй грамматическа шэнжэнүүдыг хайнаар мэдэхэ. 6 класста үзэхэн хүшэр үгэнүүдэй бэшэгэй дүримүүдыг мэдэхэ, хэлэлгэдэ зүбөөр хэрэглэжэ шадаха.
- нурагшад юмэнэй, тэмдэгэй, тоогой нэрэнүүдыг, дайбар үгэнүүдыг хэлэлгэдэ зүбөөр хэрэглэжэ шадаха зэргэтэй.
- Орёо түсэб зохохо. Дэлхэйн байгаалида гү, али ямар нэгэн юмэн тухай тобшоор, зүбөөр юрэ хөөрэхэ, бэшэхэ.
- Сочинени бэшэхэ материалаа суглуулха, зүбөөр ханал бодолоо удаа дараалан бэшэхэ шадабаритай болохо.

Тус программа соо лексикологи ба фразеологи гэхэн сэдэбүүдтэ онсо нуури үгтэнэ. Буряад хэлэнэй үгын баялиг, тэрэниг баяжуулха гол аргууд, хэлэнэй уран аргуудыг: эпитет, метафора, синекдохэ, гиперболэ – эдэ бүгэдыг нурагшад эдэбхитэйгээр хэрэглэжэ нураха ёһотой. Лексикологёор мэдэсэнүүд морфологи, синтаксисыг шудалха үедөө нэмэгдэхэ, бэхижүүлэгдэхэ. Буряад литературыг хэшээлнүүдтэ зохёолой хэлэнэй шүүмжэлгэ хэхэдэ, лексикээр хүдэлмэри ябуулагдаха болоно. Түрэл хэлэнэйнгээ арга боломжыг, тодо, хурса, ураниг улам бүри дүүрэнээр хэрэглэжэ нургаха шухала. Нурагшад лексическэ шүүлбэридэ нургаха хэрэгтэй.

Морфологи шудалан үзэхэдөө, нурагшад үгын бүридэл ба үгын бии болодог аргуудтайг танилсана. Үгын удхата хубинууд – үндэхэн ба залгабаринуудай үүргэ тухай, үгэнүүдыг холбодог арга зэбсэгын болохо залгалта тухай ойлгосон нурагшадта үгэхэ, үгыг ганса бүридэлөөрнь шүүлбэрилжэ нураха бэшэ, мүн баһа ямар үгэхөө ягаад бии болохыень ойлгуулха шухала юм. Үгын бүридэлөөр ба үгын бии бололгоор шүүлбэридэ наринаар

хандаха, зүб бэшэлгэтэйн холбоотойгоор хараха. Хэлэлгын хубинуудай морфологическа шэнжэнүүдые ойлгон, тэдэнэй хоорондохи адли ба ондоо зүйлнүүдые мэдэжэ абаха зорилго табигдана.

Үхибүүнэй өөрын хүгжэлтын дүүнгүүд (личностные результаты):

- өөрынгөө сэдхэлэй байдал түрэл хэлэн дээрээ хэлэхэ;
- оршон тойронхи байгаалиин, тиихэдэ хажуудахи хүнүүдэйнгээ байдал ойлгохо, тэдэндэ өөрынгөө хандаса, хүнүүдые дэмжэнээ, тэдэндэ туһалханаа түрэл хэлэн дээрээ харуулха;
- өөрынгөө хэлэ уран, баян, тодо, сэбэр болгохоёо оролдохо;
- тоонтодоо, түрэл орондоо дуратай байханаа, өөрынгөө хандаса харуулха;
- уншаха, харилсаха дуратай байха;
- бэшэхэ шадабаритай байха, буулгажа бэшэхэ, шагнажа абаад бэшэхэ, өөрөө зохёон бэшэхэ;
- өөрынгөө сэдхэлэй байдал тухай, тиихэдэ үзэһэн юумэнууд тухайгаа бэшэжэ (эссе жанрын түхэлөөр) харуулха;
- түрэл хэлээ судалха эрмэлзэлтэй байха;
- өөрынгөө хэһэн ажал сэгнэжэ шадаха.

Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари (регулятивные УУД):

- өөрөө хэшээлэй темэ хэлэхэ, зорилгыень табиха;
- багшатаяа сугтаа хуралсалай проблемнэ асуудал яажа шийдхэхэ тухайгаа хөөрэлдэн, тусхай түсэб табиха;
- өөрынгөө хэжэ байһан үйлэнүүдые түсэбэй, алгоритмын үйлэнүүдтэй тааруулха, зэргэсуулхэ, тиин өөрынгөө ажаябуулга шалгаха, сэгнэхэ, зүб болгохо;
- өөрынгөө, ондоо хүнүүдэй, классайнгаа ажал тусхай критеринүүдээр шалгаха, хэр зэргэ шадабаритай болобобиб гэжэ элирүүлжэ хураха, критеринүүдые зохёохо;

Оршон тойроние судалха шадабари (познавательные УУД):

- текстээр дамжуулагдһан мэдээсэлнүүдэй янза (виды информации) ойлгохо; юун тухай хэлэгдэнэб, удхань амар бэ, идеянь ямар бэ?
- олон ондоо янзын уншалга хэрэглэхэ;
- ондо ондоо түхэлтэй текстнууд (текст, схема, таблица, зураг) сооһоо өөртөө мэдээсэл олохо;
- үгөөр хэлэгдэһэн ойлгосо схемэ, таблица, модель болгохо, тиин һөөргэнь модель соо харуулаатай ойлгосо үгөөр хэлэхэ;
- анализ, синтез хэхэ;
- шалтагаан хойшолон хоёрой хоорондохи холбоо харуулха, тодоруулан зохёон тогтоохо;
- бодомжолхо.

Харилсаха шадабари (коммуникативные УУД):

- хэлэлгын зорилгоһөө дулдыдуулан өөрынгөө ханал бодол амин ба бэшэгэй хэлэн дээрэ харуулха;
- хэлэхэ, харилсаха зорилгоһоо үндэһэлэн, хэрэгтэй сагта монолог үг, али диалог хэрэглэжэ шадаха;
- өөрынгөө ханал бодол, ханамжа хэлэжэ, баталжа шадаха;

- хүнүүдэй хэлэһые шагнаха, ойлгохо, тиин өөрынгөө һанал бодол хубилгахаяа бэлэн байха;
- ажаябуулга эмхидхэхэдээ, хөөрэлдэжэ, хоорондоо хэлсэжэ, нэгэ һанал бодолдо ерэхэ;
- асуудалнуудые табиha.

Энэ программа соо буряад арадай соёл, болбосорол, түүхэ, абари зан, ёһо заншал гэхэ мэтэ ойлгосонууд багаханаар оруулагданхай.

1. Буряад хэлэнэй грамматика сомороор, хуряангыгаар үгтэнхэй. Жэшээлхэдэ: морфологи ганса 6-дахи класста үзэхэ, синтаксис 7-8-дахи классуудта үзэхэ.
2. Бэшэгэй дуримүүд тобшоор, богонёор үгтэжэ, тэдэндэ тааруулан, мэдүүлэлнүүд гол түлэб уран зохёол болон арадай аман зохёолһоо абтаа.
3. Энэ шэнэ ном соо темэ бүхэнэй удаа упражненинүүд, даабаринууд дурадхагдана.

Программын байгуулга (бүридэл) ба удха

6-дахи класс (68 час)

Оролто хэшээл. Буряад хэлэн- Буряад Республикын гүрэнэй хэлэн (1 час)

Табадахи класста үзэһэнөө дабталга (5час)

Дабтагдаха сэдэбүүд: Фонетикэ, графика, бэшэгэйдүрим. Лексикэ. Угынбүридэл. Угынбийбололго. Темэдабталга, бүридхэл.

Шалгалтын диктант (2 час).

Фразеологи(2час)

Фразеологи тухай юрэнхы ойлгосо. Фразеологическа тааралнуудай гол шэнжэнүүд.

Ямар хэлэнһээ абтаһан үгэб гэжэ мэдэхэ болохо. Абтаһан, нютагай, мэргэжэлтэнэй, хуушарһан үгэнүүдые илгаруулха шадабаритай болгохо. һурагшад хэлэлгэдээ фразеологическа тааралнуудые хэрэглэжэ һураха уялгатай.

Хэлэлгын хубинууд тухай ойлгосо (1 час)

Морфологи. Хэлэлгын хуби тухай ойлгосо. Бээ даһан хэлэлгын хубинууд. Тухалагша хэлэлгын хубинууд. Тусхай хэлэлгын хуби.

Юумэнэй нэрэ (18 час)

Эхин классуудта үзэһэнөө дабталга.

Юумэнэй нэрын удха шанар ба грамматическа гол тэмдэгүүдынь. Юумэнэй нэрын синтаксическа үүргэ. Юумэнэй нэрые хандалга болгон хэрэглэлгэ.

Юумэнэй нэрэнүүдэй хүниие ба юумэнүүдые тэмдэглэлгэ.

Тусхайта ба юрын юумэнэй нэрэнүүд.

Газар зүйн нэрэнүүдые (түби дэлхэйн, нуур далайн, хада уулын, орон нютагай, город тосхоной, талмай, гудамжа мэтын нэрэнүүдые), түүхын ушаралнуудай, һайндэрнүүдэй, дурасхаалта үдэрнүүдэй нэрэнүүдые ехэ үзэгөөр эхилжэ бэшэлгэ.

Ном, дэбтэр, газетэ журнал, зураг, кинофильм, зүжэг, литературын ба хүгжэмэй зохоолнуудай нэрэнүүдые ехэ үзэгөөр эхилжэ бэшэлгэ. Эдэ нэрэнүүдые кавычкаар текст соо илгалга.

Нэгэнэй ба олоной тоо.

Зохилдол. Падежэй залгалтануудай һууриин зөөлэн хашалганай, дифтонгын, удаан ба сохилтотой аялганай, хэлэнэй узуурай хашалганай удаа түхэлөө хубилгадаг ушарнууд. Падежнүүдэй залгалтануудые залгахада, зарим юумэнэй нэрэнүүдэй һуурида болодог хубилалтанууд. Падежэй залгалтануудые зүб бэшэлгэ.

Юумэнэй нэрын нюурта ба өөртэ хамадал, тэдэнэй залгалтануудые зүб бэшэлгэ.

Хэрэггүй газарта нэгэ үгээ дабтахагүйн тула дүтэрхы удхатай юумэнэй нэрэнүүдые хэлэлгэ соогоо хэрэглэжэ шадаха дадал.

Падежнүүдэй ба хамаадалай залгалтануудыг зүбөөр хэлэхэ, бэшэхэ шадабаритай болгохо

Тэмдэгэй нэрэ (6 час)

Тэмдэгэй нэрын удха ба грамматическа шэнжэнь.

Шанарта ба харилсаата тэмдэгэй нэрэнүүд.

Тэмдэгэй нэрын бии боллогго. Тэмдэгэй нэрэ бии болгодог суффикснуудыг зүб бэшэлгэ.

Тэмдэгэй нэрэнүүдыг зохилдуулха, хамаадуулха шадабаритай боллогго.

Дүтэрхы удхатай тэмдэгэй нэрэнүүдыг хэлэлгэ соогоо хэрэглэлгэ.

Тоогой нэрэ (8час)

Тоогой нэрэ тухай ойлгосо. Тоолоһон, дугаарлаһан, баглуулһан, суглуулһан тоогой нэрэнүүд.

Тоолоһон тоогой нэрын хүүлэй хашалган.

Дугаарлаһан, баглуулһан, суглуулһан тоогой нэрэнүүдыг бии болгодог суффикснуудыг зүб бэшэлгэ. Юрын ба бүридэмэл тоогой нэрэнүүд. Хэлэлгэ соо баглуулһан тоогой нэрын хубаарилһан ба баглуулһан удха шанар зүбөөр хэрэглэжэ шадалга.

Тоолоһон, дугаарлаһан, баглуулһантоогой нэрэнүүдыг элирхэйлэгшэ, суглуулһан тоогой нэрыг нэрлүүлэгшэ болгон хэрэглэлгэ.

Тоогой нэрэнүүдыг зүбөөрүгүүлэлгэ. Тоогой нэрэнүүдыг хэлэлгэдээ зүбөөр хэлэхэ, бэшэхэ шадабаритай болгохо.

Түлөөнэй нэрэ (8 час)

Түлөөнэй нэрэ тухай ойлгосо. Түлөөнэй нэрэнүүдэй илгарал. Түлөөнэй нэрэнүүдыг мэдүүлэлэй элдэб гэшүүдэй үүргээр хэрэглэлгэ.

Түлөөнэй нэрэнүүдыг хэлэлгэдээ зүбөөр хэрэглэлгэ. Түлөөнэй нэрэнүүдыг мэдүүлэлнүүдыг холболгодо зүбөөр хэрэглэжэ һуралга.

Дайбар үгэ (4час)

Дайбар үгэнүүдэй удха ба грамматическа шэнжэнүүдынь. Дайбар үгэнүүдэй удхаараа илгарал. Дайбар үгэнүүдыг мэдүүлэлэй шарлагшадай ба хэлэгшын үүргээр хэрэглэлгэ.

Дайбар үгэнүүдэй бии болохо аргууд. Дайбар үгэнүүдыг мэдүүлэлнүүд соо зүбөөр хэрэглэхэ шадабаритай болгохо.

Дабталга (5 час)

Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ (10 час)

Үзэһэн текстнүүдыг (хуби хубьярнь), хэлэлгын стиль, темэ, холбоотой хөөрөөнэй гол удха дабталга. Хэрэгэй стиль тухай юрэнхы хөөрэлдэлгэ.

Байгаалие гү, али ямар нэгэн бодото байдалыг тодорхойлон харуулһан удхатай юрэ хөөрөөнэй текстээр изложени бэшэлгэ.

Шудалан үзэжэ байгаа литературна зохиолой хэһэгээр дэлгэрэнгы ба хуряангы изложени бэшэлгэ.

Хараһан фильмын, зүжэгэй, радиодамжуулгын удхаар өөрынгөө һанамжа оруулалсан, дэлгэрэнгы ба хуряангы изложени бэшэлгэ.

Ямар нэгэн юумыг, байгаалие ажаглан хадуужа абаһанаа тодорхойлон, мүн зураг хаража бэшэһэн сочинени.

Литературна геройн характеристикэ хөөрөжэ үгэлгэ.

Уншаһан рассказ, шүлэг, статья тухай һанамжыа бэшэлгэ.

Юрын конструкцитай мэдүүлэлнүүдһээ бүридэһэн багахан рассказыг ородһоо буряад хэлэн дээрэ оршуулга.

Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ Текст ба тэрэнэй хубинууд тухай ойлгосо үгэхэ. Текстын хубинуудай лексическэ аргаар холболдолго. Юрын түсэб. Темэ (ехэшэг ба багашаг) болон тэрэнэй гол бодол. Хэлэлгын найруулга тухай ойлгосо. Ярянай хэлэнэй ба уран зохиолой

хэлэнэй найруулга тухай юрэнхы мэдээн. Юрэ хөөрэлгэ, зураглал ба бодомжололго тухай юрэнхы ойлгосо.

Үзэжэ байһан литературна зохёолоор, диафильм ба кинофильмын, радио болон теле-дамжуулгын удхаар юрэ хеэрэһэн удхатай дэлгэрэнгы изложени зохёолго ба бэшэлгэ.

Өөрынгөө ябадалда болоһон ямар нэгэн ушарал тухай, мүн зураг хаража, сочинени бэшэлгэ (жэшээнб: “Зунай амаралтын нэгэ үдэр”, “Манай экскурси” г.м.).

Юрэ хөөрэһэн текстын ямар нэгэ хубидань хуряангы изложени бэшэлгэ.

Ямар нэгэ юумые гү, али амитаниие тодорхойлон бэшэһэн юрэ хеэрэһэн текстээр дэлгэрэнгы изложени.

Богонихон мэдүүлэлнүүдһээ бйридэһэн бишыхан рассказые ород хэлэнһээ буряад хэлэндэ оршуулга.

Уншаһан рассказ, статья тухай һанамжаяа хэлэжэ игэлгэ. Уншаһан зохёолдо табигдаһан асуудалнуудта харюу бэшэлгэ.

Уншаһан номой удхые тобшохоноор хеэрэжэ үгэлгэ. Ханын газетэдэ тэмдэглэл бэшэлгэ.

Буряад хэлэ үзэлгэдэ 7 класста эрдэм хуралсалай түсэбөөр неделидэ 2 час үгтэнэ. 2016-2017 хуралсалай жэлдэ бүхыдээ 70 час болохо.

Тус программа 1 жэлдэ зохёогдоо. Багша программын «Каледарна – тематическа түсэблэлгэ» хубилгаха эрхэтэй.

Хуралсалай мониторинг хэхэ эрилтэнүүд

Буряад хэлээр хуралсалай мониторинг четвэртнүүдэй һүүлээр гү, али түрүүшын ба хоёрдохи хуралсалай хахад жэлнүүдэй дүнгүүдээр гэршэлэгдэдэг.

Мониторинг хурагшадай хуралгын дүнгүүдые сасуулан, зэргэсүүлэн, шүүлбэрилэн хэгдэхэ ёһотой. Удаадахи хүдэлмэринүүдэй дүнгүүдээр хуралсалай мониторинг элирүүлэгдэхэ: шалгалтын упражненинүүд, бэшэмэл харюунууд, тестнүүд, диктантнууд, шалгалтын холимог хүдэлмэри, аман шалгалта, хөөрэлдөөн, хурагшадтай уридшалан хүдэлэлгэ, хүсэд шиидхэгдээгүй асуудалнуудые шэнжэлүүлэн тайлбарилга, рефератуудые бэшэлгэ, олонийтын ажалда хабаадалга, элидхэл хэлгэ ба бусад.

Аман шалгалтаар элирүүлэгдэхэ үрэ дүнгүүд: хурагшадай хэлэн тодо сэбэр, уян нугархай, ханал бодолоо эли тодоор холбожо, мэдүүлэл, үгүүлэл болгон хэрэглэжэ шадаха ёһотой. Хуралсалай мониторинг элирүүлгэдэ холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгын хүдэлмэрин дүнгүүд оролсодог.

Нэгэдэмэл шалгалтын хүдэлмэри

Диктантһаа ба нэмэлтэ грамматическэ болон бэшэгэй дүримоор гү, али лексическэ даабариһаа бүридэһэн шалгалтын хүдэлмэридэ түд бүридэнь сэгнэһэн хоёр сэгнэлтэ табиha. Нэмэлтэ даабари дүүргэһые иимээр сэгнэхэ:

«5» *сэгнэлтэ*-хурагшадай бүхы даабарияа дүүргэһэн байгаа хаань;

«4»- *сэгнэлтэ* –даабарийн гурбанай хоёр хубиие зүбоор дүүргэһэн байгаа хаань;

«3»- *сэгнэлтэ* даабарийн хахадые зүбоор дүүргэһэн хүдэлмэрийн түлоо;

«2»- *сэгнэлтэ* даабарийн гурбанай нэгэ хуби зүбоор дүүргэжэ шадаагүй гү, али даабари дүүргэжэ шадаагүй гү, али даабари дүүргэжэ шадаагүй байгаа хаань табиha.

Найруулга сэгнэлгэ

Найруулга бэшүүлхэ текст хургалгын, болбосоролой, хүмүүжүүлгын зорилго хангаһан, удхынгаа ба үгэ хэлэнэйнгээ талаар хурагшадай бэшэжэ шадахаар байха ёһотой.

Хурагшадай найруулгада хоёр сэгнэлтэ табиha. Тэдэнэй бэшэһэн найруулга сэгнэхэдээ, иимэ эрилтэ хараадаа абаха:

-хурагшын хэр зэргэ текстын гол удха ойлгоһые;

-текстын удха хэр зэргээр дамжуулааб;

-найруулгын удаа дара ба холбооё;

-үгэ шэлэн абаһые , мэдүүлэл зүбоор зохёоһые, мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй холбоо болон гүрим, олон янзын мэдүүлэл хэрэглэһение, сэхэ болон ооршэлэн хэлэлгэ тааруулан зохёоһые;

-найруулгын стилистичекэ һайн талые (үгэ, мэдүүлэлэй олон янза, хэлэнэй баялиг зүбоор хэрэглэлгэ);

-бэшэгэй дүримдэ, сэглэлтын тэмдэгтэ гаргаһан алдуу

Зохёолго, найруулга сэгнэхэдээ, хоёр сэгнэлтэ табиха:

1)удхын болон хэлэлгын түлөө;

2) зүб бэшэлгын түлөө

Буряд хэлээр хурагшадай мэдэсэ, шадабари, дадал сэгнэхэ эрилтэ

хурагшадай аман харюу сэгнэлтэ

Грамматикаар хурагшадай мэдэсэ, шадабари, дадал элирүүлхэ аргын нэгэн хадаа аман асуудал болоно.

Тусхай темээр хурагшын аман харюу холбоо удхатай мэдээсэл боложо, грамматика хэр зэргэ тодорхойгоор мэдэдэг, ойлгодог байһыень элирүүлнэ.

Хурагшын аман харюу удаа дараалан хубариһан байха ёһотой.

Хурагшадай аман харюу сэгнэхэдээ, иимэ юумэндэ анхаралаа хандуулха:

- харюунь зүб, дүүрэн гү;

- үзэһэн материала хэр зэргэ ойлгооб;

- үгэ хэлээ хэр зэргэ найрулжа харюусааб;

- мэдүүлэл һайнаар зохёожо, мэдүүлэл соо аялга (интонаци) зүб табижа, үгэ зубөөр хэрэглэжэ, грамматическа шүүлбэри хэжэ шадана гү;

- хурагшын зохёоһон мэдүүлэлэй стиль зүб гү.

Аман харюу сэгнэхэдээ, иимэ эрилтэ баримталха:

«5» сэгнэлтэ хэрбээ хурагшын шудалан үзэһэн материалаа хүсэд дүүрэнээр мэдэхэ, тодорхой һайнаар найруулжа, хэлэн тухай ойлгосодо зүб тодорхойлго үгэжэ, һанамжаяа үндэһэ баримтатай болгожо, өөрынгөө зохёоһон жэшээ харуулжа, материалай удаа дараае алдангүй, литературна хэлээр, эли тодоор дамжуулжа шадаха байхадань;

«4» сэгнэлтэ хэрбээ хурагшын харюу «5» гэһэн сэгнэлтэдэ табигдадаг эрилтэ хангамаар аад, зүгөөр 1-3 алдуутай, багшын ажаглаһанай хойно, тэрэнээ өөрөө заһажа, найруулан хэлэхэдээ, удаа дараагай ба хэлэнэй 1-3 алдуу гаргаһан байхадань;

«3» сэгнэлтэ хэрбээ хурагша тус темын гол зүйл мэдэхэ ба ойлгохо байһанаа харуулжа, материалаа дутуу найруулһан, ойлгосо тодорхойлгодо гү, али дүрим дутуу мэдэхэ, һанамжаяа үндэһэ баримтатай болгожо, өөрөө жэшээ үгэжэ шадаагүй, материал найруулхадаа удаа дарааень эбдэһэн, хэлэнэй талаар алдуу гаргаһан байхадань;

«2» сэгнэлтэ хэрбээ хурагша үзэһэн материалаа ехэнхиень мэдэхэгүй, тодорхойлго ба дүрим хэлэхэдээ удхыень хазагайруулһан, материал ойлгожо ядангаар, гуримгүйгөөр найруулһан байхадань табиха.

Диктант сэгнэлгэ

Диктант бэшэлгэ хаадаа хурагшадые бэшэгэй дүримдэ, сэглэлтын тэмдэгүүдтэ, стильдэ, бэшэмэл хэлэлгэдэ хургаха арга зэбсэгэй нэгэн болоно. Диктант хурагшадай анхарал дээшэлүүлдэг, һанал бодолыень зүбөөр эмхидхэдэг, өөһэдыгөө шалгаха дүршэлтэй болгодог. Диктант бэшүүлхын тула холбоотой текст хэрэглэбэл зохистой. Энэ текст мүнөө үеын литературна хэлэнэй эрилтэ баримталһан байха ёһотой.

Диктантын текст класс класста таараһан, хурагшадай бэшэжэ шадахаар байха.

Диктант бэшүүлхэ текстын юрэнхы хэмжээн:

5 класста – 70-80 үгэ;

6 класста – 80-90 үгэ;

Словарна диктант хүндэ бэшэлгэтэй үгэ хурагшадай хэр зэргэ зүбөөр бэшэхэ шадаха болоһыень шалгадаг.

Словарна диктантын үгэнүүдэй тоо:

6 класста – 15-20 үгэ;

Словарна диктант сэгнэхэдээ, иимэ сэгнэлтэ табиха:

«5» сэгнэлтэ алдуугүй диктантын түлөө;

«4» сэгнэлтэ 2-3 алдуутай диктантын түлөө;

«3» сэгнэлтэ 4-5 алдуутай диктантын түлөө;

«2» сэгнэлтэ 6-һаа дээшэ алдуутай диктантын түлөө.

Бүхы дээрээ бэшэгэй дүримөөр, сэглэлтын тэмдгээр ороһон дүрим 6 –дахи класста эдээнһээ олон бэшэ байха:

Класс	Тоо	
	Бэшэгэй дүрим	Сэглэлтын тэмдэг
6	8-9	3-4

Найруулга (изложени) сэгнэлгэ

Найруулга бэшүүлхэ текст хургалгын, болбосоролой, хүмүүжүүлгын зорилго хангаһан, удхынгаа ба үгэ хэлэнэйнгээ талаар хурагшадай бэшэжэ шадахаар байха ёһотой.

6-дахи класста найруулга бэшүүлхэдээ, багашаг рассказ гү, али уран зохёол сооһоо богонихон зураглал үгэдэг. Найруулгын текстын удха ойлгосотой бэшэгдэһэн, авторай тайлбарилгатай, зохёолой геройн ханал бодол, тэрэнэй сэдхэл элээр харуулагдаһан байха ёһотой.

6-дахи классудта бэшүүлхэ текст адлирхуу байхадаа болохо. Мүн багахан характеристикэ, дэлгэрэнгыгээр зураглаһан уран зохёолой хэһэг үгэхэдэ болохо. Хэһэг гол түлэб юрэ хөөрэхэн байха зэргэтэй.

Найруулга бэшэхэ тектын хэмжээ:

6 класста – 100-130 үгэ;

Шалгалтын найруулгын текст багша хоёр дахин эли тодоор, яаралгүйгөөр уншаха ёһотой.

Мүнөө үедэ шабинарай бэе махабад бэхижүүлхэ, элүүр энхые сахиха тухай асуудал гол асуудал болоод байна. Тиимэһээ энэ хуралсалай программаар үзэгдэхэ материал үхибүүдэй ухаан бодол болон наһандань таарамжатайгаар зохёогдонхой.

Энэ тайлбари бэшэг соо үгтэһэн дурадхалнуудта багша творческо хандажа, хурагшадайнгаа наһа, бэлэдхэл, мэдэсэ, шадабари хараадаа ябан ажаллаха. Сээжэлдэхэ зохёолнууд класс бүхэндэ багшын үзэмжөөр үгтэхэ гэжэ хараалагдана.

Буряад хэлэнэй, тэрэниие шэнжэлдэг эрдэм ухаанай хүгжэлтые хараадаа абан, Россин эрдэм хуралсалай түсэбые (учебный план) баримталан, мүнөө үедэ хэрэглэгдэдэг программын үндэһөөр «Буряад хэлэнэй» стандартда тааруулан, программа зохёогдобо. Буряад хэлэ үзэлгэдэ 6 класста эрдэм хуралсалай түсэбөөр неделидэ 2 час үгтэнэ. 2023-2024 хуралсалай жэлдэ бүхыдээ 68 час болохо.

Календарно-тематическа түсэблэлгэ /6-дахи класс/

Нара, үдэр		Раздел	Хэшээлэй темэ	Час ууд	Түсэблэнэн үрэ дүнгүүд			Элдэб практическа даабаринууд	Гэрэй даабари
түсэб	факт				Үхибүүнэй өөрын хүгжэлтын дүнгүүд	Метапредметнэ үрэ дүнгүүд	Буряад хэлээр шадабари, мэдэсэ		
04.09		5-дахи классата үзэһэнөө дабталга	Буряад хэлэн XXI –дэхи зуун жэлэй эхиндэ	1	Өөрынгөө сэдхэлэй байдал түрэл хэлэн дээрээ хэлэхэ	Өөрөө хэшээлэй темэ хэлэхэ зорилгыень өөрынгөө ханал бодол, ханамжа хэлэжэ, баталжа шадаха.	Хэлэн гэжэ юун бэ? Хэлэн тухай юрэнхы ойлгосо үгэхэ. Буряад литературна хэлэн, нютаг хэлэнүүд.	даабари 1,2 «Буряад хэлэн 21 зуун жэдэ» гэнэн сэдэбтэ өөрынгөө ханамжа бэшэхэ томьён нэрэнүүдые сээжээр тааруулха.	упр. 8 н. 7
06.09			Фонетикэ, графика, бэшэгэй дүрим	1	Түрэл хэлээ шудалха эрмэлзэлтэй байха	Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари: Багшатаяа сугтаа хуралсалай проблемнэ асуудал яжа шийдхэхэ тухайгаа түсэб табиха Познавательна: анализ, синтез хэхэ Коммуникативна: Хэлэхэ, харилсаха	Түргэн, удаан аялгануудтай, зөөлэн хашалгануудтай, йотированна ба дифтонгтой үгэ зүбөөр хэлэжэ ба бэшэжэ шадаха. Абяан ба үзэгүүдые илгаруулха Абяан ба үзэгүүд тухай ойлгосо. Эрэ, эмэ, эрсэ аялганууд тухай. Түргэн, удаан аялгануудтай	даабари 7,12 даабари 11 текст ямар хургаалтайб фонетическэ шүүлбэри	уар. 12 н. 8.

							үгэнүүдые зүбөөр хэлэлгэ ба бэшэлгэ.		
11.09			Лексикэ	1	Өөрынгөө хэһэн ажал сэгнэжэ шадаха	Оршон тойроние шудалха шадабари: өөрынгөө ханаа бодол аман хэлэлгээр, харуулха; Харилсаха шадабари: өөрынгөө ханал бодол, ханамжа хэлэжэ, баталжа шадаха.	Мэдэсэ: Юумэнэй, тэмдэгэй, тоогой, үйлэ үгэ тухай. Шадабари: хубинуудые илгаруулжа шадаха; Үйлэ үгэ тухай ойлгосо бэхижүүлгэ.	Дидактическа материалнуудые хэрэглэлгэ. Лексическэ кроссворд	Даабар и 22 н. 11
13.09			Үгын бүридэл	1	Түрэл хэлээ шудалха эрмэлзэлтэй байха	өөрынгөө ханал бодол, ханамжа хэлэжэ, баталжа шадаха.	Үгын бии бололго дабталга. Залгабари, үндэһэн, залгалта, һуури дабталга.	Дидактическа материалнуудые хэрэглэлгэ. даабари 43 Үгын бүридэлөөр шүүлбэри.	Ньюр 19, Д-19
18.09			Синтаксис	1	Өөрынгөө хэһэн ажал сэгнэжэ шадаха	Регулятивна: Хараһанаа найруулан хэлэжэ, бэшэжэ үгэжэ, удхыень тааруулан харуулжа шадаха. Коммуникативна: ханаһан бодолоо аман ба бэшэмэл хэлэлгэ дээрэ хэрэглэхэ	Мэдэсэ: үзэһэнөө хэрэглэхэ Шадабари: Алдуугүйгөөр, орфографическа . ба пунктуационно нормонуудые баримталан, сэбэрээр, наринаар бэшэжэ һураха.	тест 45 н. 18 схемээр ажал (н. 18) схемээр ажал (н. 19) комплекснэ анализ (д. 54 н. 21)	д. 52 н. 20
20.09			Диктант класста «5	1	Буряад ороной байгаали,	Познавательна: шалтагаан хойшолон хоерой хоорондохол холбоо харуулха	Багшын уншахада, дүримүүдые хэрэглэн бэшэжэ һураха.	Диктант. Фонетическэ шүүлбэри	упр. 50 н. 19.

			үзэһэнөө дабталга»		Байгал далай хамгаалха, сэгнэхэ гээшэ хүн бүхэнэй уялга гэхэн бодол түрүүлхэ.	, тодоруулан зохеон тогтоохо, бодомжолхо. Коммуникативна: багшын уншахада, зүбөөр бэшэжэ нураха.			
25.09			Фразеологи тухай ойлгосо	1	Түрэл хэлээ шудалха эрмэлзэлтэй байха	Оршон тойроние шудалха шадабари: өөрынгөө ханаа бодол аман хэлэлгээр, харуулха; Харилсаха шадабари: өөрынгөө ханал бодол, ханамжа хэлэжэ, баталжа шадаха.	Мэдэсэ: Тогтомол холбуулал тухай ойлгосо Шадабари: Фразеологи гэжэ юуб? Тогтомол холбуулануудай удха тайлбарилжа нураха. Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ.	Упражнени 55,56,58, фразеологическэ толи бэшэхэ	тест 57 нюур 23
27.09			Фразеологи тухай юрэнхы ойголсо.	1	Уншаха, харилсаха дуратай байха	Регулятивна: Өөрынгөө хэжэ байһан үйлэнүүдые түсэбэй, алгоритмын үйлэнүүдтэй тааруулха, зэргэсүүлхэ, тиин өөрынгөө ажаябуулга шагнаха, сэгнэхэ, зүб болгохо.	Мэдэсэ : Фразеологи тухай юрэнхы ойголсо. Шадабари: тогтомол холбуулануудай удха тайлбарилжа нураха.	Бэхижүүлгын даабаринууд «Фразеологи» Упражнени 59, 60 шог ёгто асуудалнуудта харюу (63 н. 25) д. 65 фрезеологизмэ й удхаар хөөрөө зохёохо ород хэлэнтэй зэргэсүүлхэ	д. 61 н. 24

02.10		Хэлэлгын хубинууд	Хэлэлгын хубинууд тухай ойлгосо.	1	Түрэлхи хэлэнэй удха шанар тухай тобшо-хоноор хөөрэлдэлгэ.	Регулятивна: Өөрынгөөхэжэ байһан үйлэнүүдые алгоритмын үйлэнүүдтэй тааруулха, зэргэсүүлхэ, тиин өөрынгөө ажаябуулга сэгнэхэ.	Хэлэлгын хубинууд тухай ойлгосо. Хэлэлгын хубинуудай илгарал Түрэлхи хэлэнэй удха шанар тухай тобшо-хоноор хөөрэлдэлгэ.	Аялгануудай бэшэлгын ба түрэлэйн илгаа ойлгожо абаха Буряад ород томьёонууды е тааруулха. Таблицаар ажал (д. 70 н. 27)	тест 69 н.27
04.10		Юумэнэй нэрэ	Юумэнэй нэрэ тухай ойлгосо	1	Өөрынгөө хэһэн ажал сэгнэжэ шадаха	Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари: - хэшээлдээ юу хэхээ байһанаа хойно хойноһоонь тоолохо. Оршон тойроние шудалха шадабари: - дүн гаргаха; Харилсаха шадабари: - өөрынгөө һанаа бодол аман хэлэлгээр харуулха.	Юумэнэй нэрэ юу тэмдэглэдэг бэ? Юумэнэй нэрын удха шанар, грамматическа гол шэнжэнуудынь ба синтаксическа үүргэнь. Ород хэлэнһээ буряадта оршуулга хэжэ һургаха.	зурагаар ажал хэхэ (н.29) тест 72 н. 30 даабари 77, 79 н. 32	Д-74 н. 31
09.10			Юрын юумэнэй нэрэнүүд	1	Буряад Уласай байгаали, аймагууд, хизаар - ямар ехэ баялигай эзэн гээшэбиб	Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари: - юу хэхэ гээшэбиб гэжэ уридшалан хэлэхэ; Оршон тойроние шудалха шадабари:	Шадабари: Юрын ба тусхайта юумэнэй нэрэнүүдые зүб бэшэлгэ. Мэдэсэ: Хүниие ба хүнһөө бэшэ юумэ	Буряадһаа ородто оршуулха (д. 82 н. 35) картаар ажал (н.36)	д. 86 н. 36.

					гээн бодол түрүүлхэ.	- багшатаяа болон нүхэдтээ хамта дүн гаргах; Харилсаха шадабари : - өөрынгөө ханаа бодол аман хэлэлгээр харуулха.	тэмдэглэнэн юумэнэй нэрэнүүд тухай ойлгосо.	ура гоёор уншалга (д. 81 н. 340)	
11.10			Тусхайта юумэнэй нэрэнүүд тухай.	1	Россиин герой- Алдар Цыденжапов-Буряад Уласай, Россиин омогорхол гээн бодол түрүүлхэ.	Оршон тойроние шудалха шадабари: - номоор хүдэлхэ. Харилсаха шадабари: - хажуудахи хүнүүдээ шагнаха, тэдэнэй хэлэһэниие ойлгохо;	Зүбөөр бэшэхэ шадабаритай болохо. Юрын ба тусхайта юумэнэй нэрэнүүдые зүб бэшэлгэ.	үгүүлхэдээ илгаруулжа нураха. даабари 87 н. 37 д.89 н. 38 Д. 92 н. 39 (Байгал далай)	д. 94 н. 40 (оршуулга)
16.10			Юумэнэй нэрын бии болого	1	Хүнэй аман ба бэшэгэй хэлэлгын онсо өөрэ байһые ойлгоно.	Регулятивна: Ажаябуулга шагнаха,сэгнэхэ; Коммуникативна: Нанамжа хэлэхэ	Мэдэсэ: Юумэнэй нэрын бии болохо аргууд тухай: морфологическа, синтаксическа, фонетическэ, лексическэ. Шадабари: Үгын бүридэлөөр шүүлбэри, дүрим хэрэглэхэ	Үгын үе ололго, үгэ таһалжа хургалга. таблицаар ажал (н. 42) д. 103 н. 42	д. 112 н. 45
18.10			Юумэнэй нэрэнүүдэй нэгэнэй ба олоной тоо.	1	Түрэл хэлээ шудалха эрмэлзэлтэй байха. Дүримүүдые хайса хадуужа абаха.	Регулятивна : Нуралсалай зорилго табижа нураха Познавательна: шалтагаан хойшолон хоерой хоорондохол холбоо харуулха абаха.	Мэдэсэ: Нэгэнэй тоо, олоной тоо тухай ойлгосо. Олоной тоогой залгалтануудые бэшэхэ дүримүүд.	д. 114, 117 н. 46-47 таблицаар ажал н. 46 тест 122 н. 47	д. 116 н. 46

					Коммуникативна: асуудалнуудыг табиха.	-нууд, -нар – залгалтанууд падежнэ залгалтанууд тухай ойлгосо.			
23.10			Юумэнэй нэрын олоной тоогой залгалтанууд	1	Өөрынгөө хэһэн ажал сэгнэжэ шадаха	Бэеэ гуримшуулаад ябаха шадабари: - хэшээлдээ юу хэһэнээ хойно хойноһоонь тоолохо; Оршон тойроние шудалха шадабари: - номоор хүдэлхэ (номой гаршагай, тусгаар тэмдэгүүдэй үүргэ ойлгохо).	Юумэнэй нэрын олоной тоогой залгалтануудыг зүб бэшэлгэ. Бэшэхэ дүримүүд тухай. Ород хэлэнһээ дамжажа, буриад хэлэндэ ороһон уласхоорондын үгэнүүдэ мэдэхэ	Абтаһан үгэнүүдэ хэрэглэн, сүлөөтэ сэдэбээр найруулга бэшэлгэ. упр. 123, 124 н. 48	д. 119 н. 47 холбуул алнууд ые оршуул ха
25.10			Абтаһан үгэнүүдэ олоной тоодо зүб бэшэлгэ	1	130-дахи даабари хэхэдээ, би ямар зан абаритай гээшэбиб гэжэ бодомжолхо.	Бэеэ гуримшуулаад ябаха шадабари: - ямар ажал хэһэнээ тайлбарилха; Оршон тойроние шудалха шадабари: - номоор хүдэлхэ	Юумэнэй нэрын олоной тоогой залгалтануудыг зүб бэшэлгэ. Бэшэхэ дүримүүд тухай һуурида болодог хубилалтанууд Географическа нэрэнүүд, түүхэтэ событинүүдэй нэрэнүүд. Газетэ, журнал, номой нэрэнүүд. Ородоор бэшэгдэдэг үгэнүүд тухай ойлгосо.	д. 125, 126, 128 таблицаар ажал (н. 50)	д. 130 н. 51 уншаад, үргэлжэ лэл бэшэхэ
30.10			Шалгалтын хүдэлмэри	1	Дэмжэһэнээ түрэл хэлэн	Регулятивна :	Мэдэсэ: Юумэнэй нэрын олоной тоогой залгалтануудыг зүб	Изложени	д. 121 н. 47

					дээрээ харуулха	Багшатайгаа хамта хуралсалай проблемэ табиха Коммуникативна: холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ	бэшэлгэ. Юрын ба тусхайта Юумэнэй нэрэ зүб бэшэлгэ. Шадабари: холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ Хэлэлгэдээ хэрэглэхэ. Зорилго: дадал шадабари шалгалта.		
01.11		.	Юумэнэй нэрын зохилдол	1	Хасуури хаялтай гү? (д. 134 н. 53) Энэ асуудал дээрэ бодомжолжо, байгаали хамгаална гүб гэжэ бодохо, өөрыгөө сэгнэхэ.	Регулятивна: Тусхай түсэб табиха Познавательна: шалтагаан хойшолон хоерой хоорондохи холбоо харуулха	Мэдэсэ: Юумэнэй нэрын зохилдол тухай ойлгосо. Юумэнэй нэрын зохилдол. Шадабари: тогтууригүй Н хашалганаар хүүлтэһэн үгэнүүдые зүб бэшэхэ хургаха.	Буулгажа бэшэхэ, шагнажа абаад бэшэхэ. таблицаар ажал (н. 52,53)	Упражнени 132, нюур 53
13.11			Нэрын, хамаанай падежнүүд	1	Өөрынгөө сэдхэлэй байдал түрэл хэлэн дээрээ хэлэхэ	Регулятивна: Хэшээлэй темэ, зорилго табиха. Познавательна Хэлэгдэһэн ойлгосо схемэ модель болгохо. Коммуникативна: хүнүүдэй хэлэһые шагнаха, ойлгохо.	Мэдэсэ: Юумэнэй нэрын зохилдол тухай ойлгосо. Хамаанай падежэй залгатануудые зүбөөр зохилдуулжа хургаха. Шадабари: тогтууригүй Н хашалганаар хүүлтэһэн үгэнүүдые зүб бэшэхэ хургаха.	даабари 138, 146, 152. оршуулга – 151 н. 61	тест 148 нюур 60

15.11			Шалгалтын ажал	1	Өөрынгөө бэе махабадта хандаса харуулха.	Регулятивна: Нурагша хэшээлэйнгээ темэ,зорилго табиха. Познавательна: тамхи таталга – бэе махабадта хорон гэжэ ойлгуулха. Коммуникативна: текстэ дүтэрхыгээр бэшэхэ.	Мэдэсэ: Хамаанай падежэй залгатануудые зүбөөр зохилдуулжа хургаха. Шадабари: изложени бэшэжэ, дадал, дүршэл шалгаха.	Изложени «Тамхинай хорон»	д. 153 н. 61
20.11			Зүгэй, үйлын, зэбсэгэй падежнүүд	1	Өөрынгөө хэһэн ажал сэгнэжэ шадаха	Регулятивна: ажаябуулга шалгаха, сэгнэхэ, зүб болгохо Познавательна: олон ондоо янзын уншалга хэрэглэхэ Коммуникативна: хэлэхэ, харилсаха, хэрэгтэй сагтаа монолог, диалог хэрэглэхэ	Мэдэсэ: Зүгэй падеж, тэрэнэй залгалтанууд. Үйлын падеж, тэрэнэй залгалтанууд. К,Т хашалгануудаар һүүлтэһэн абтаһан үгэнүүдэй зүгэйн, үйлын падежнүүдэй залгалтануудые зүб бэшэхэ дурим. Шадабари: Үгтэһэн падежнүүдээр зохилдуулжа хургаха. Тестовэ шалгалта хэжэ, үхибүүдэй дадал, шадабари шалгаха.	даабаринууд 155 н.62 160 н. 64 д. 165 н. 67 д.172 н. 69	Упражнени 166 нюур 67
22.11			Хамтын ба гаралай падежнүүд.	1	Хэр зэргэ падежнүүдэй залгалтануудые зүбөөр	Бэеэ гуримшуулаад ябаха шадабари: - юу хэхэ гээшэбиб гэжэ уридшалан хэлэхэ;	Мэдэсэ: Хамтын ба гаралай падежнүүдэй залгалтануудые зүб бэшэлгэ.	даабари 174, 175, 177 даабари 179 удхаар ажал	д. 180 н. 72

					хэрэглэжэ шаданабиб гэжэ сэгнэхэ.	Оршон тойрониие шудалха шадабари: -текст уншажа, асуудалнуудта харюу олохо.	Шадабари: Падежэй залгалтанууды зүб бэшэлгэ. Хамтын ба гаралай падежнүүдэй залгалтанууды бэшэжэ хураһан дадал шадабари шалгаха.	«Нютаг үгэнүүд» сэдэб дабатаха	
27.11			Тобшолол «Юумэнэй нэрын зохилдол»	1	Хэлээ баян, тодо сэбэр болгохо	Регулятивна: Ажаябуулга шалгаха, сэгнэхэ, зүб болгохо Познавательна: Олон ондоо янзын уншалга хэрэглэхэ. Коммуникативна: Асуудал табиha, һанамжаяа хэлэхэ	Мэдэс: Юумэнэй нэрын зохилдол дабтаха. Шадабари: Дүрим баримталжа бэшэхэ.	Дидактическа материалнууды е хэрэглэлгэ. «Буряад хэлээр тестнүүд». даабаринууд: 178 н. 71, 172 н. 69	нюур 179 н. 72
29.11			Шалгатын ажал	1	Бэшэхэ шадабаритай байха	Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ.	Мэдэс: юумэнэй нэрын зохилдол дабтаха. Шадабари: Текст зүбөөр буряадшалжа бэшэхэдээ, дүримүүды хэрэглэхэ. Һурагшадай дадал шадабари шалгалта	Творческо хүдэлмэри. Оршуулга	Д-332, н-142
04.12			Юумэнэй нэрын нюурта хамаадал	1	Багшатайгаа түсэб, зорилго табиha	Регулятивна: Хараһанаа зүбөөр бэшэжэ шадаха. Познавательна: Словарна баялиг баяжуулха.	Мэдэс: юумэнэй нэрэнүүдэй нюурта хамаадал, хамаадалай	даабари 181,182 табицаар ажал	Упражнени , 183 нюур 73

							залгалтанууд тухай мэдэсэ. Шадабари: юумэнэй нэрэнүүдэй нюурта хамаадалай залгалтанууды хэрэглэжэ һураха.		
06.12			Нюурта хамаадалай залгалтанууд	1	185-дахи даабари хэхэдээ, нүндэ хайшан гээд ханданабиб гэжэ бодомжолхо.	Бэеэ гуримшуулаад ябаха шадабари: - юу хэхэ гээшэбиб гэжэ уридшалан хэлэхэ; Оршон тойрониё шудалха шадабари: буриад арадай нааданууды ойлгожо абаха	Мэдэсэ: юумэнэй нэрэнүүдэй нюурта хамаадалай залгалтанууд тухай мэдэсэ. буриадшалха Шадабари: юумэнэй нэрэнүүдэй нюурта хамаадалай залгалтанууды алдуугүйгөөр хөөрөжэшье, бэшэжэшье шадаха ёһотой.	даабаринууд 189, 192, 191, 195	д. 197 н. 80
11.12			Юумэнэй нэрын өөртэ хамаадал	1	Хүнэй ябадалда болоһон ямар нэгэн ушарал тухай бодомжолго	Бэеэ гуримшуулаад ябаха шадабари: - өөрынгөө, нүхэдэйнгөө, классайнгаа ажал багшатаяа сугтаа урид зохёогдоһон критеринүүдээр шалгаха. .	Мэдэсэ: Юумэнэй нэрын өөртэ хамаадал. үгэнүүдые буриадшалжа бэшэхэ тухай ойлгосо. Шадабари: Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Юумэнэй нэрын өөртэ хамаадалай залгалтанууд тухай,	даабари 201,202 сэбэрээр зүб бэшэлгэ.	упражнени 203 нюур 82

							тэрэнийг бэшгэж хураах. падежэй зохилдол дабтаха.		
13.12			Өөртэ хамаадалай залгалтанууд ые зүб бэшэлгэ	1	Тоонтодоо дуратай байханаа, өөр ынгөө хандаса харуулха	Регулятивна: Багшатая хамта хуралсалай түсэб табилга Познавательна: схемэ таблица модель болгохо. Коммуникативна: өөрынгөө ханал бодол хубилгахая бэлэн байха.	Мэдэсэ: Юумэнэй нэрын өөртэ хамаадалай залгалтанууды бэшэхэ тухай ойлгосо. Шадабари: Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Юумэнэй нэрын өөртэ хамаадалай залгалтанууд тухай, тэрэнийг бэшгэж хураах. Падежэй зохилдол дабтаха.	даабаринууд 205, 207, 208 таблицануудаа р ажал – н. 83- 84	д. 209 н. 85
18.12			-Ээ -эй, ээ-өө аялгананууды е зүб бэшэлгэ	1	Түрэл хэлэндээ дуратай байханаа, өөр ынгөө хандаса харуулха	Регулятивна: Багшатая хамта хуралсалай түсэб табилга Познавательна: схемэ таблица модель болгохо. Коммуникативна: ородхоо буряадта оршуулга хэхэдээ, дүрим хэрэглэхэ.	Мэдэсэ: Ээ -эй, ээ-өө аялгананууды зүб бэшэлгэ Үгэнүүды зүбөөр хэрэглэхэ шадабаритай болгохо. Шадабари: Ээ -эй, ээ- өө аялгананууды зүб бэшэлгэ.	даабари 215, 216, 217. 220 - оршуулга оньһон үгэ тайлбарилга даабари 219- наадажа туршаха . таблицаар ажал (н. 92)	д. 226 н. 92
			Юумэнэй нэрын морфологиче ска шүүлбэри.		Уншаха харилсаха дуратай байха	Регулятивна: алгоритмын үйлэнүүдтэй тааруулха, зэргэсүүлхэ. Познавательна: анализ хэхэ Коммуникативна:	Мэдэсэ: морфологическа шүүлбэрийн алгоритм. Шадабари:	Дидактическа материалнууды хэрэглэлгэ, морфологическа шүүлбэри.	Упражн ени 224 , нюур 92

					Хүнүүдэй хэлэхые шагнаха, ойлгохо.	морфологическа шүүлбэри хэжэ нураха.		
20.12			Тобшолол «Юумэнэй нэрэ»	1	Түрэл хэлээ судалха эрмэлзэлтэй байха Регулятивна : Өөрөө хэшээлэй темэ харуулха Олон ондоо янзын уншалга хэрэглэхэ Познавательна : үгөөр хэлэгдээн ойлгосо схемэ,таблиц,а,модель болгохо Коммуникативна: Өөрынгөө һанамжа хэлэхэ	Юумэнэй нэрэ дабтаха. Ньюрта хамаа- дал тухай ойлгосо, тэрэнэй удха шанар. Тусхайта юумэнэй нэрэнүүдые дабталга. Юумэнэй нэрын ньюрта хамаадалай залгалтануудые зүб бэшэлгэ. Шалгалта хэжэ, үхибүүдэй дадал, шадабари шалгаха.. Өөртэ хамаадал тухай ойлгосо. Өөртэ хамаада- лай залгалтанууд, зохилдол. Тусхайта юумэнэй нэрэнүүдые дабтаха. ЭЭ ба ЭЙ залгалтануудые зүб бэшэжэ хургаха. Падежнүүые дабтангаа, Рос- си, жюри, такси – эдэ үгэнүүдые зохилдуулжа хургаха,	Дидактическа материалнуудые хэрэглэлгэ электронно сахим бэшэг хэрэглэлгэ	Упражн ен 371, нюур 161

							Өөртэ ба нюурта хамаадалай залгалтануудые зүб бэшэжэ хургаха.		
25.12			Шалгалтын хүдэлмэри «Юумэнэй нэрэ»	1	Бэшэмэл текстын удха үзэнэб гэжэ ойлгохо.	Бэеэ гуримшуулаад ябаха шадабари: -багшын үгэһэн түсэбөөр, алгоритмаар хүдэлжэ шадаха.	хурагшадай мэдэсэ, дадал, шадабари шалгалта	Шалгалтын хүдэлмэри	Упражнени 223 н. 91
27.12		Тэмдэгэй нэрэ.	Тэмдэгэй нэрын удха		Дэмжэһэнээ, туһалһанаа харуулалга	Регулятивна: Ажаябуулга шалгаха, сэгнэхэ, зүб болгохо. Познавательна: ондоо түхэлтэй текст сооһоо схемэ, таблица, зураг сооһоо мэдээсэл олохо. Коммуникативна: өөрынгөө һанамжа хэлэжэ, баталжа шадаха.	Мэдэсэ: Тэмдэгэй нэрын удха ба грамматическа шэнжэнь. Шадабари: Тэмдэгэй нэрын удха ба грамматическа шэнжэ илгаруулха. Асуудал табижа хураха.	даабари 230, 231, 233, 234 үгэ диктант	Баир Барадиев “Гурбан зөөлэн”
15.01			Шанарта ба харилсаата тэмдэгэй нэрэнүүд	1	Уншаха, харилсаха дуратай байха	Регулятивна: Өөрөө хэшээлэй темэ хэлэхэ, зорилгыень табиха. Коммуникативна: сээжээр харилсаха хэрэгтэй сагта монолог зохохо.	Мэдэсэ: Шанарта ба харилсаата тэмдэгэй нэрэнүүд Үгын сэхэ ба шэлжэһэн удха. Шадабари: Шанарта ба харилсаата тэмдэгэй нэрэнүүдые илгаруулжа хургаха.	Даабари: 237, 238, 239, 240, 242, 246 (бэшэмэл болон сээжээр)	Упражнени 241, нюур 100

17.01			Тэмдэгэй нэрын шанарай зэргэнүүд	1	Уншаха, харилсаха дуратай байха	Регулятивна: Өөрөө хэшээлэй зорилго табиha. Коммуникативна: холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ.	Мэдэсэ: Тэмдэгэй нэрын шанарай зэргэнүүд: юрэнхы, сасуулхан, үлүүлэн зэргэ тухай. Шадабари: илгаруулжа бураha.	даабари 251,253, 254. Оршуулга хэхэ.	Упражнени 252, нюур 104
22.01			Тэмдэгэй нэрые юумэнэй нэрын орондо хэрэглэлгэ	1	Онъон хошоо үгэнүүдэй удха дээрэ ажал	Регулятивна Өөрынгөө хэжэ байхан юумэ түсэблэхэ Познавательна: Онъон хошоо үгэнүүдэй гүнзэгы удха ойлгуулха.	Зурагаар найруулга бэшэлгэ, алдуугүйгөөр хөөрөжэшье, бэшэшье шадаха еhotoй	даабари 255 256. 257(сээжээр)	д. 259 н. 107
24.01			Тэмдэгэй нэрын зохилдол хамаадал ба	1	Уншаха , харилсаха дуратай байха	Регулятивна: Өөрөө хэшээлэй темэ зорилго табиha Познавательна: Анализ .синтез хэхэ Коммуникативна : Ойлгоhon юумээ сээжээ хэрэглэхэ	Мэдэсэ: Тэмдэгэй нэрын зохилдол ба хамаадал тухай. Шадабари: Тэмдэгэй нэрын зохилдол ба хамаадал. Падежэй болон хамаадалай залгалтанууде алдуугүйгөөр хэрэглэхэ.	даабари 260,261,262, 265	д. 263 н. 109
29.01			Тэмдэгэй нэрэнүүдые хэлэлгэдээ хэрэглэлгэ	1	Өөрынгөө хэлэ баян, уран болгохоео оролдохо	Оршон тойрониe шудалха шадабари: -текст уншажа, асуудалнуудта харюу олохо; - багшатаяа болон нүхэдтээ хамта дүн гаргаха; - текстын удха дамжуулха.	Шадабари: Тэмдэгэй нэрэнүүдые хэлэлгэдээ хэрэглэлгэ, зүбөөр бэшэлгэ.	даабари 273, 276 нютагайнгаа ой модод тухай хөөрэхэ	д.271 н. 112

						Харилсаха шадабари: - уран гоёор уншаха, хөөрэхэ.			
31.01			Шалгалтын хүдэлмэри	1	Бэшэмэл текстын удха үзэнэб гэжэ ойлгоно.	Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари: -багшын үгэһэн түсэбөөр, алгоритмаар хүдэлжэ шадаха. Оршон тойрониие шудалха шадабари: - багшатаяа болон нүхэдтээ хамта дүн гаргаха; Харилсаха шадабари: ямар журамуудые сахиха тухайгаа хэлсэхэ.	хурагшатай мэдэсэ, дадал, шадабари шалгалта.	диктант, морфологическ а шүүлбэри	д. 279 н. 116
05.02		Тоогой нэрэ	Тоогой нэрын удха	1	Өөрынгөө хэһэн ажал сэгнэжэ шадаха	Регулятивна: Багшатаяа хамта хуралсалай түсэб табилга Познавательна Юумэ шэнжэлхэ Коммуникативна: хэлэхэ монолог ба диалог зохоохо	Мэдэсэ: Тоогой нэрын удха. Тоогой нэрын удха шанар. Шадабари: Тоогой нэрэнүүдые үзэгөөр бэшэжэ хургаха.	даабари 280,281 зурагаар хөөрөөн соо тоогой нэрэ хэрэглэлгэ	д. 280 н. 120
07.02			Тоолоһон тоогой нэрын һүүлэй Н хашалганиие зүб бэшэлгэ	1	Өөрынгөө хэһэн ажал сэгнэжэ шадаха	Регулятивна: Өөрынгөө хэжэ байһан юумэ үйлэнүүдые түсэбэй хүсөөр , алгоритмын үйлэнүүдтэй тааруулха, зэргэсүүлхэ. Познавательна: Анализ синтез хэхэ. Коммуникативна: хүнэй хэлэхые шагнаха.	Мэдэсэ: Тоогой нэрэ тухай ойлгосо. Шадабари: Тоолоһон т.н. һүүлэй –н- хашалганиие зүб бэшүүлжэ хургаха. Тоогой нэрэнүүдые зүбөөр үгүүлэлжэ хургаха	даабари 283,284,287	д. 285 н. 121

12.02			Тоогой нэрын илгарал	1	Өөрынгөө сэдхэлэй байдал харуулха	Регулятивна: Өөрөө хэшээлэй темэ шэлэхэ Познавательна: Анализ синтез хэхэ Коммуникативна: Хэлэһэн зорилгооо аман бэшгэй хэлэн дээрэ хэлэхэ	Мэдэсэ: Тоолоһон, дугаарлаһан, суглуулһан, байлуулһан тоогой нэрэнүүд тухай ойлгосо. Шадабари: Хэлэлгэдээ хэрэглэхэ. Залгалтануудые хэрэглэжэ һураха.	даабари 288,289,290, 296-оршуулга	д. 291 н. 123
14.02			Тоогой нэрын илгарал	1	Буряадууд тухай мэдээсэл бэлдэхэ. Би буряадби гэхэн мэдэрэл түрүүлхэ.	Регулятивна: Һуралсалай түсэб табиха Познавательна:Олон ондоо уншалга хэрэглэхэ Коммуникативна:монолог диалог зохоохо	Мэдэсэ: Нюутаг үгэнүүд тухай Шадабари : Тэрэнээ хэрэглэжэ шадаха.	даабари 295- алдуу заһалга даабари 301- англи хэлэнһээ оршуулга даабари 297 текстын удхаар ажал. Буряадууд тухай мэдээсэл бэлдэхэ	д. 302 н. 127
19.02			Тоогой нэрын падеждэ зохилдол	1	Түрэл хэлээ шудалха эрмэлзэлтэй байха	Регулятивна: Өөрынгөө хэжэ байһан юумэ түсэбэй еһоор хэрэглэхэ Коммуникативна: 310- даабари хэхэдээ, жороо үгэнүүдые уншаха.	Мэдэсэ: Тоогой нэрын падеждэ зохилдол Шадабари: Падежэй залгалтануудые зүбөөр хэрэглэлгэ	даабари 304,305,307 текстэ дүтэрхы хөөрэхэ	д. 308 н. 129

21.02			Тоогой нэрын хамаадал	1	Түрэл хэлээ шудалха эрмэлзэлтэй байха	Регулятивна : Багша хурагшатаяа түсэб табина Познавательна: Мэдээсэлнүүдэй янза ойлгохо. Коммуникативна: өөрынгөө Нанал бодол хэрэглэхэ	Мэдэс: Уласхоорондын үгэнүүд тухай Шадабари: Үгэнүүдые хэрэглэхэ шадабаритай болохо	даабари 313,314 жэшээ hanaха	
26.02			Тоогой нэрын хамаадал	1	Байгаали хамгаалгада ямар хуби оруулнабиб гэжэ бодомжолхо.	Регулятивна: Өөрөө хэшээлэй темэ зорилго табиха. Познавательна:Олон ондоо уншалга хэрэглэхэ Коммуникативна: уран гоёор хөөрөжэ хураха.	Мэдэс: Тоогой нэрын хамаадал Шадабари: Тоогой нэрэнүүдые хэлэлгэдээ зүбөөр хэлэлгэ, бэшэлгэ. Нюурта ба өөртэ хамаадалай залгалтануудые хэрэглэлгэ тухай мэдэхэ. Толи хэрэглэхэ.	даабари 313, 314. 322, 323 удхадань дүтэрхы хөөрэхэ «Байгаали хамгаалга» мэдээсэл бэлдэхэ,хамгаа лха	д. 324 н. 136
28.02			Шалгалтын хүдэлмэри	1	Байгал – бүмбэрсэг дэлхэйн шэмэг- манай баялиг гэхэн мэдэрэл түрүүлхэ.	Регулятивна: ажаябуулга шагнаха. Познавательна: зүб бэшэжэ шадаха. Коммуникативна: текстэ дүтэрхыгөөр изложении бэшэхэ.	Мэдэс: Тоогой нэрэ сэдэбээр дабталга. Үгын бүридэл тухай Шадабари:Үгэнүүдые бүридэлөөрнь илгаха шадабаритай болохо.	сэбэрээр бэшэлгэ Изложени «Байгал» стр. 135	д.328 н. 137
05.03			«Буряад хубсаһан» гэхэн проект	1	Өөрын ба хүнүүдэй ажабайдалда түрэл хэлэн	Регулятивна : Өөрөө хэшээлэйсэдэб нэрлэхэ, зорилгыень табиха. Познавательна:	Мэдэс: Буряад хубсаһан тухай проект хамгаалха.	даабари 321 удхаар хөөрэлдөөн	д. 327 н. 137

					ямар үүргэтэйб гэжэ ойлгоно.	Буряад хубсаһан тухай мэдээсэл абаха. Коммуникативна: Өөрынгөө һанамжа хэлэхэ	Шадабари: Буряад хубсаһан тухай найруулга –хөөрөө зохёохо.	асуудалнуудта харюусалга, мэдээсэл хамгаалга зурагуудыг зураха	
07.03		Түлөөнэй нэрэ	Түлөөнэй нэрэ	1	Текстын удха дээрэ буянтай, нүгэлтэй хэрэгүүд тухай бодомжолхо.	Бэеэ гуримшуулаад ябаха шадабари: -хэшээлдээ юу хэһэнээ хойно хойноһоонь тоолохо; -багшын үгэһэн түсэбөөр, алгоритмаар хүдэлжэ шадаха. Оршон тойроние шудалха шадабари: - текстын удха дамжуулха. Харилсаха шадабари: -уран гоёор уншаха, хөөрэхэ.	Мэдэсэ: Түлөөнэй нэрын морфологическа шэнжэ тухай.	даабари 330,331 ураар уншалга	д.332 н. 142
12.03			Түлөөнэй нэрын удхаараа илгарал	1	Хэлэнэй аргаар хажуудахи хүнтгээ харилсанаб, бэшэмэл текстын удха үзэнэб гэжэ ойлгоно.	Бэеэ гуримшуулаад ябаха шадабари: -багшын үгэһэн түсэбөөр, алгоритмаар хүдэлжэ шадаха.	Мэдэсэ: удха шанар ба илгарал. Нюурай түлөөнэй нэрэ Зааһан түлөөнэй нэрэ. Асууһан түлөөнэй нэрэ. Хамтадхаһан түлөөнэй нэрэ. Тодо бэшэ түлөөнэй нэрэ Илгаһан түлөөнэй нэрэ.	таблица зохёолго даабари 333,334,335 удхаарнь асуудалнуудыг бэшэхэ	д.337 н. 144

14.03			Зурагаар зохёохы ажал	1	Эхэ эсэгэдээ үгын зөөлэниие, унтариин зөөлэниие, эдээнэй зөөлэниие хүргэнэ гүб гэжэ бодомжолхо.	Регулятивна: Багшатайгаа хамта түсэб табилга Познавательна: «Гурбан зөөлэн» тухай мэдэсэ Коммуникативна: ажаябуулга эмхидхэхэ, хөөрэлдэхэ, хоорондоо хэлсэхэ, наруулга бэшэхэ.	Мэдэсэ: Гурбан зөөлэн» гэнэн ёно заншал тухай. Шадабари: найруулга бэшэхэдээ дүримүүдые зүбөөр хэрэглэхэ.	Баир Барадиевай «Гурбан зөөлэн» зурагаар зохёолго	д. 336 н. 144
19.03			Түлөөнэй нэрын олоной тоо	1	339-дэхи даабари дүүргэхэдээ, командынгаа нүхэдтэ туһалжа, хани нүхэсэлэй мэдэрэл түрүүлхэ.	Регулятивна: Өөрөө хэшээлэй темэ нэрлэхэ, зорилго табиха. Познавательна: анализ хэхэ. Коммуникативна: хэлэхэ .диалог хэрэглэжэ шадаха.	Мэдэсэ: Түлөөнэй нэрын олоной тоогой залгалтанууд тухай. Шадабари: Түлөөнэй нэрын олоной тоогой залгалтануудые зүб бэшүүлжэ хургаха.	даабари 341 буряад сахим бэшэгээр ажал	д. 339 н. 145
21.03			Түлөөнэй нэрын зохилдол	1	Багшатаяа хамта хуралсалай зорилго табиха	Регулятивна: багшатаяа хэшээлэй темэ, зорилго шэлэхэ. Познавательна: Олон янзын уншалга хэхэ. Коммуникативна: оршуулга хэхэдээ, Өөрынгөө ханал бодол хэрэглэхэ.	Мэдэсэ: Ньюурай, заахан, асууһан, хамталһан, тодо бэшэ, илгahan түлөөнэй нэрэ дабтаха. Шадабари: Түлөөнэй нэрэ зохилдуулжа хургаха.	даабари 342, 344 оршуулга д.345	д. 343 н. 146

02.04			Түлөөнэй нэрын хамаадал	1	Уншаха, харилсаха дуратай байха	Регулятивна: Өөрөө хэшээлэй темэ хэлэхэ зорилгыень табиha. Познавательна: ондоо текстнүүд сооһоо өөртөө мэдээсэл олохо. Коммуникативна: Өөрынгөө һанал бодол һанамжа хэлэжэ, баталжа шадаха.	Мэдэсэ: Түлөөнэй нэрын хамаадал Шадабари: Түлөөнэй нэрын өөртэ ба нюурта хамаадалы илгаруулжа һургаха.	таблицаар ажал даабари 348, 350, 351	д.353 н. 151
04.04			Тобшолол «Түлөөнэй нэрэ»	1	354-дэхи даабари – текст оршуулхадаа, эжы тухайгаа бодомжолхо, урин наринаар хандана гүб гэжэ өөрыгөө сэгнэхэ.	Регулятивна: Багшатайгаа хамта түсэб табилга Познавательна: анализ ,синтез хэхэ. Коммуникативна: ажаябуулга эмхидхэхэ, хөөрэлдэхэ, хоорондоо хэлсэхэ	Шадабари: Түлөөнэй нэрэын морфологическа шүүлбэри хэжэ һургаха. Нюурай, зааһан, асууһан, тодо бэшэ, илгaһан түлөөнэй нэрэ дабтаха. Түлөөнэй нэрын олоной тоогой залгалтанууды дабтаха. Түлөөнэй нэрэ»нюурта ба өөртэ хамаадал дабтаха, нюурай частицанууды зүбөөр хэлэлгэдээ хэрэглэжэ һургаха. Түлөөнэй нэрын зохидол дабтаха.	даабари 358.355.богони хон үгүүлэл зохёолго. даабари 354 (оршуулга хэхэ) асуудалнуудта харюусалга	д.350 н. 150

							Мэдүүлэлэй гэ шүүдээр шүүлбэри хэжэ хургаха. Залгалтанууды зүбөөр бэшэхэ. Үгын бүридэллоор шүүлбэри		
09.04			Шалгалтын ажал	1	365-дахи даабарин текст уншаад, хуралнуудта ямараар хубсалаад ябанабиб? Ямар алдуу хэнэбибди гэжэ бодомжолхо.	Регулятивна: Өөрөө хэшээлэй темэ, зорилго табиха. Познавательна: сэдэбээр ойлгохоноо бэхижүүлхэ. Коммуникативна: Өөрынгөө ханал бодол, ханамжа хэлэхэ	Мэдэсэ: «Түлөөнэй нэрэ» сэдэбээр бэхижүүлгэ. Шадабари: дадал. Мэдэсэ, шадабари шалгаха.	Тест «Түлөөнэй нэрэ»	д. 365 н. 156
11.04		Дайбар үгэ	Дайбар үгын удха шанар	1	Хэлээ уран, баян,тодо болгохо.	Регулятивна: Өөрөө хэшээлэй зорилго табиха. Познавательна: олон ондоо уншалга хэрэглэхэ Коммуникативна: өөрынгөө ханал бодол баталжа шадаха.	Мэдэсэ: Дайбар үгын удха шанар, анхан ба гарахан дайбар үгэ тухай ойлгосо Шадабари: Дайбар үгын удха шанар, анхан ба гарахан дайбар үгэ илгаруулха.	даабари 367, 368, 369 таблицаар ажал	д. 366 н. 159

16.04			Дайбар үгын удхаараа илгарал	1	Хүнэй аман ба бэшэгэй хэлэлгын онсо өөрэ байһые ойлгоно (аянга, хэлэлгын темп, үгэнүүдэй болон сэглэлтын тэмдэгүүдэй үүргэ).	Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари: -өөрынгөө, нүхэдэйнгөө, классайнгаа ажал багшатаяа сугтаа урид зохёогдоһон критеринүүдээр шалгаха. Оршон тойроние шудалха шадабари: - текстын удха дамжуулха.	Мэдэсэ: Наречинүүдэй анхан нуури тухай. Байрын, сагай, зорилгын, аргын, хэмжээнэй, зэргын дайбар үгэнүүд тухай. Шадабари: Байрын, сагай, зорилгын, аргын, хэмжээнэй, зэргын дабар үгэнүүдые илгаруулжа нураха.	таблицаар ажал даабари 370, 371, 372, 375	д.373 н. 162
18.04			Дайбар үгын бии бололго	1	387-дохи даабариин удха дээрэ ажаллахадаа, ёһо заншалнуудаа хэр зэргэ мэдэнэбиб гэжэ бодомжолхо.	Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари: -өөрынгөө, нүхэдэйнгөө, классайнгаа ажал багшатаяа сугтаа урид зохёогдоһон критеринүүдээр шалгаха; -багшын үгэһэн түсэбөөр, алгоритмаар хүдэлжэ шадаха. Оршон тойроние шудалха шадабари: - зураг хаража гү, али текст уншажа, асуудалнуудта харюу олохо; - текстын удха дамжуулха. Харилсаха шадабари:	Мэдэсэ: Юумэнэй, тэмдэгэй нэрэнуудһээ, глаголнуудһаа гараһан тухай. Хоер амяараа үгэһөө бүридэһэн наречинүүд тухай. Шадабари: ЭЭ-Эй залгалтануудые зүб бэшэжэ нураха.	д. 387 н. 167	д. 379 н. 164

						-уран гоёор уншаха, хөөрэхэ.	Дайбар үгэнүүдэй бии болохо арга йолгохо.		
23.04			Дайбар үгэнүүдые хэрэглэлгэ	1	Хүнэй аман ба бэшэгэй хэлэлгын онсо өөрэ байһые ойлгоно.	Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари: -өөрынгөө ажал урид зохёогдоһон критеринүүдээр шалгах; Текстын удха дамжуулха.	Мэдэсэ: Дайбар үгэнүүдые мэдүүлэлэй ушарлагшын ба хэлэгшын үүргээр хэрэглэлгэ. Шадабари: Дайбар үгэнүүдые хэлэлгэ ба мэдүүлэл соо зүбөөр хэрэглэлгэ	даабари 375, 385, 386(ород, англи хэлэнүүдтэ дайбар үгы сасуулжа тобшолол хэхэ)	д. 382 н. 166
25.04			«Дайбар үгэ» сэдэбээр дабталга	1	Буряд, ород оньһон хошоо үгэнүүдэй удха дээрэ ажаллажа, һургаал заабари ойлгожо абаха (д. 381 н. 164)	багшатая хамта хэшээлэйнгээ зорилго табиха; -хэшээлдээ юу хэһэнээ хойно хойноһоонь тоолохо. Коммуникативна: Дүтэрхы удхатай дайбар үгэнүүдые хэлэлгэ соогоо хэрэглэхэ.	Мэдэсэ: Дайбар үгэнүүдые мэдүүлэлнүүд соо зүбөөр хэрэглэхэ шадабаритай бололго. Наречинүүды е бүхы дээрэнь дабтахы. Шадабари: Дүтэрхы удхатай дайбар үгэнүүдые хэлэлгэ соогоо хэрэглэжэ һургахы.	даабари 379 текстэ дүтэрхы хөөрэхэ – даабари 383	д. 378 -2 н. 163

30.04			Диктант «Хабар»	1	Өөрын ба хүнүүдэй ажабайдалда түрэл хэлэн ямар үүргэтэйб гэжэ ойлгоно.	Бэеэ гуримшуулаад ябаха шадабари: -багшатая хамта хэшээлэйнгээ зорилго табиha; Оршон тойроние шудалха шадабари: - өөрынгөө ханаа бодол аман хэлэлгээр, тийхэдэ багахан текст зохёожо, бэшэгэй хэлэлгээр харуулха.	Мэдүүлэлэй юрын гэшүүд тухай ойлгосо. Шадабари: Юрэ хөөрэхэн, асууһан ба идхаһан мэдүүлэлнүүдые илгаруулжа хураха. Грамматическа хуури оложо хураха. Мэдүүлэлэй юрын гэшүүд: нэмэлтэ тухай ойлгосо. Падежэй асуудалнуудые дабтаха.	грамматическа даабаритай диктант	д. 377 н. 162
02.05		Дабталга	Лексикэ. Юумэнэй нэрэ	1	Аянга, хэлэлгын темп, үгэнүүдэй болон сэглэлтын тэмдэгүүдэй үүргэ ойлгохо.	Бэеэ гуримшуулаад ябаха шадабари: -багшатая хамта хэшээлэйнгээ зорилго табиha; -юу хэхэ гээшэбиб гэжэ уридшалан хэлэхэ; Оршон тойроние шудалха шадабари: - номоор хүдэлхэ (номой гаршагай, тусгаар тэмдэгүүдэй үүргэ ойлгохо)	Мэдэсэ: Хэлэлгын стиль нүүд тухай тобшо дабталга: уран зохеолой, эрдэм хуралсалай, ниитэ-толилолгын (публицистическэ), хөөрэлдөөнэй, яряанай, хэрэгэй стиль. Юумэнэй нэрэ дабтаха. Шадабари: Элдэб янзын	даабари 388, 394 ,397, .401 схемээр ажал.	д. 398 н. 171

							найдалгануудыг бэшүүлжэ хургаха. Элдэб янзын удхатай соносхол бэшүүлжэ хургаха.		
07.05			Тэмдэгэй нэрэ Тоогой нэрэ	1	Өөрын уг удам мэдэнэ гүб гэжэ ойлгоно (даабари 414 нюур 175)	Бэеэ гуримшуулаад ябаха шадабари: -багшын үгэһэн түсэбөөр, алгоритмаар хүдэлжэ шадаха. Оршон тойроние шудалха шадабари: -текст уншажа, асуудалнуудта харюу олохо; -багшатаяа болон нүхэдтэеэ хамта дүн гаргаха.	Мэдэсэ: Тэмдэгэй нэрэ, тоогой нэрэ дабтаха.. Шадабари: Тэмдэгэй нэрэ, тоогой нэрэ мэдүүлэл соо хэрэглэхэ шадаха. Зохилдолой, хамаадалай залгалтануудыг хэрэглэхэ.	даабари 406, 409, 414	д. 415 н. 176
14.05			Шалгалтын ажал	1	изложениин удха дээрэ ажаллахадаа, хэлэлгэдээ дүримүүдээ хэрэглэжэ шадана гүб гэжэ бодомжолхо.	Бэеэ гуримшуулаад ябаха шадабари: -багшын үгэһэн түсэбөөр, алгоритмаар хүдэлжэ шадаха. Оршон тойроние шудалха шадабари: - багшатаяа болон нүхэдтэеэ хамта дүн гаргаха; Харилсаха шадабари: холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ	Мэдэсэ: Мэдүүлэлэй нэгэ түрэл гэшүүд тухай ойлгосо. Шадабари: холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Элдэб янзын изложеги бэшүүлжэ хургаха.	Изложени бэшэлгэ	д. 417 н. 177
16.05			Түлөөнэй нэрэ, дайбар үгэ	1	Хүнэй аман ба бэшэгэй	Бэеэ гуримшуулаад ябаха шадабари:	Мэдэсэ: Түлөөнэй нэрэ, дайбар үгэ дабтаха.	Даабари 417, 418,	д. 420 н. 178

					хэлэлгын онсо өөрэ байһые ойлгоно (аянга, хэлэлгын темп, үгэнүүдэй болон сэглэлтын тэмдэгүүдэй үүргэ).	-өөрынгөө, нүхэдэйнгөө, классайнгаа ажал багшатаяа сугтаа урид зохёогдоһон критеринүүдээр шалгаха; -багшын үгэһэн түсэбөөр, алгоритмаар хүдэлжэ шадаха.	Шадабари: Сэглэлтын тэмдэгүүдые табижа һураха.	419 нэгэ амитан тухай хөөрөө зохёохо	
21.05			Хэлэлгын стильнүүд тухай	1	аман ба бэшэгэй хэлэлгын онсо өөрэ байһые ойлгоно (аянга, хэлэлгын темп, үгэнүүдэй болон сэглэлтын тэмдэгүүдэй үүргэ).	Өөрынгөө, нүхэдэйнгөө, классайнгаа ажал багшатаяа сугтаа урид зохёогдоһон критеринүүдээр шалгаха; -багшын үгэһэн түсэбөөр, алгоритмаар хүдэлжэ шадаха.	Мэдэсэ: Жэл соо үзэһэнөө дабталга. Хэлэлгын стильнүүд тухай. Шадабари: Хэрэгэй саарһануудые хэрэглэжэ һуралга. Бэшэг бэшүүлжэ һургаха.	Бэшэг бэшэхэ	д. 422 н. 179
23.05			Жэл соо үзэһэнөө дабталга	1	Жэл соо үзэһэнөө дабтан, хэр зэргэ ойлгоһоноо сэгнэхэ.	Өөрынгөө, нүхэдэйнгөө, классайнгаа ажал багшатаяа сугтаа урид зохёогдоһон критеринүүдээр шалгаха; -багшын үгэһэн түсэбөөр, алгоритмаар хүдэлжэ шадаха.	Шадабри: текстын комплекснэ анализ Алдуугүйгөөр, зүб бэшэжэ шадаха. Һурагшадай дадал шадабари, мэдэсэ шалгалта	Тест (дидактическа материал) даабари 421	тест зохёохо

28.05			Шалгалтын ажал	1	Хүнэй аман ба бэшгэй хэлэлгын онсо өөрэ байһые ойлгоно.	Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари: -өөрынгөө, нүхэдэйнгөө, классайнгаа ажал багшатаяа сугтаа урид зохёогдоһон критеринүүдээр шалгах; Оршон тойроние шудалха шадабари: - багшатаяа болон нүхэдтээ хамта дүн гаргах; Харилсаха шадабари: -уран гоёор уншаха, хөөрэхэ.	Шадабари: Алдуугүйгөөр, зүб бэшэжэ шадаха. хурагшатай дадал шадабари, мэдэсэ шалгалта	Текстын комплекснэ анализ	«Мини и ероээдү й» найруул га
-------	--	--	-------------------	---	---	--	--	---------------------------------	--

Жэлэй Һүүлдэ шалгалта

Ц . Номтоевой «Хилээмэн» хөөрөөнһөө хэһэг комплексно анализ

Даабаринууд:

1. Текст уншагты
2. Выявление набора ключевых слов текста
3. Текстын сэдэб элирүүлэгты
4. Текстын проблемэ элирүүлэгты
5. Текстын түсэб табигты
6. Текст нэрлэгты
7. Зохёолой стиль элирүүлэгты
8. Хамаадалай залгалтануудые ологты.
9. Тэмдэгэй нэрын зэргэ ологты
10. Синоним ологты.
11. Авторай позиции элирүүлэгты.
12. Текстын удха дээрэ үндэһэлжэ, багахан найруулга бэшэгты.

Харюунууд:

1. Үлзытэ үбгэн....
Аша хүбүүн Жалсарайн тугаар хэлэһэн үгэнүүд зосоонь шэнгэнэгүй.
2. Ключевые слова: хилээмэн, Үлзытэ үбгэн, Жалсарай, шэдэжэрхибэ, хаяжа болохогүй, үнэтэй бэшэ, шэнгэнэгүй.
3. Темэ: Хилээмэн- нангин эдеэн ;
4. Проблемэ: Ямар ажал хэгдэжэ, хилээмэн манай стол дээрэ бии болоноб?
5. 1) Үлзытэ үбгэн айлшалба.
2) Ашатаяа сайлаба.
3) Юундэ хилээмэ хаябаш?
4) Хилээмэн – нангин эдеэн.
6. «Нангин эдеэн»
7. Уран найханай (худож.) стиль
- 8.

Нюурта хамаадаһан залгалтанууд	Өөртэ хамаадаһан залгалтанууд
тэдэнь	хүбүүнэйдээ
хүбүүниинь	һургуулидаа
бэринь	басагаяа
ашань	ажалдаа
	ашатаяа

9. Тэмдэгэй нэрын зэргэ:

саб сагаан

шэб шэнэхэн

10. Синоним:

аягүй-амгалан бэшэ

11. Авторай позици. Автор хилээмэ хаяха хэрэггүй, хилээмэ хаяһан Жалсарай хүбүүе буруушаана. Хилээмэн нангин эдеэн, хилээмэ хаяжа болохогүй, хилээмээр үл залганабди, дайнай хүндэ хүшэр сагта хилээмэн ямар гамтай байгаа гэжэ ойлгуулна. Хилээмэн нангин эдеэн гэжэ хэлэхээс ханана.

12. Зураглалгын зүйлнүүдтэй уран хоорэлгэ (Повествование с элементами описания)

Минии ханахада, энэ хөөрөөн соо үхибүүдтэ ямар хүндэ ажал хэгдэжэ, манай стол дээрэ хилээмэн биш болноб гэжэ харуулна. Би Жалсарай хүбүүнэй хилээмэ хаяхые буруушаанаб, юуб гэхэдэ, нангин эдеэ бог шорой, угаадаһа руу хаянгүй, амитадта хоол болгожо үгэхэ хэрэгтэй. Хүнэй хара хүлһээ адхажа хэһэн ажал сэгнэхэ хэрэгтэй.

Ажал хэжэ, ама тоһодохо

Хүдэлмэри хэжэ, хүсэ орохо гэхэн оньһон үгын удхаар дамжуулхаар байна.

Даабари:

а) Зурагдаһан үгэнүүд ямар хэлэлгын хубинууд бэ?

б) Тус хэлэлгын хубинууд ямар мэдүүлэлэй гэшүүд болоноб?

В-1. Хэбтэһэн хүн хээли алдаха, ябаһан хүн яһа зууха. Түрүүлэгшэ мориншни энэл даа. Гар дээрэнэ аягатай сай ууралтана. Ахамни үглөөдэр ерэжэ магад. Тэрэ ерэгшэ хүн минии нүхэр. Таа, иихэдээ яадаг юм?

В-2. Ябаха нохойе ябахагүй нохой хаатуулба. Бидэ харгыгаар ерээбди. Манай нютаг харгыгаар хайн. Тэжээһэн буруу тэргэ эбдэбэ. Хото ябаха болзорнай үглөөдэр. Энэ тэрэ арьяатание тэһэ биса мүргэдэг, тэнсэлгүйхэн хүсэтэй Тэхэ бабана гээшэб.

В-3. Эрхые һуранхаар, бэрхые һура. Хэлэнэй ута толгой орёохо, хормойн ута хүл орёохо. Хүн болохо багаһаа, хүлэг болохо унаганһаа. Тэрэ басаган манай. Эрын хайн гэрэйнгээ газгаа, эхэнэрэй хайн гэрэйнгээ досоо. Шамайгаа ерүүлхэбди.

В-4. Урданай зоной үхибүүдээ багаһаань хойшо али бүхы юумэндэ һургадагынь яхашые аргагүй зүб. Суглаанай һүүлдэ кино харуулба. Үхибүүд миисгэйн һүүлдэ саарһа уяжа наадаба. Эдэ модонуудай сэхэнүүдыень отолоё. Өөрынгөө мууе үхэтэрөө мэдэхгүй, хүнэй мууе уулзаһаар мэдэхэ. Үгэ, үрөөһэнииньэндэ хорхойжо хэбтэнэбши?

Обородууд

Даабари:

1. Мэдүүлэлэй сэглэлтын тэмдэг табяад, тайлбариллагты.

2. Мэдүүлэл соо байһан обородуудай дахуулагша, үйлэдэгшыень ологты.

3. Причастна оборот юрын гү, али бээс дааһан гү гэжэ элирүүлэгты. Юундэ?

4. Деепричастна оборот юрын гү, али бээ даанан гү гэжэ элирүүлэгты. Юундэ?
5. Обородууд мэдүүлэл соо ямар гэшүүн болоноб гэжэ асуудал табяад тодоруулагты.
6. Мэдүүлэлэй гэшүүдээр шүүлбэри хэгты.

В-1. Урин дулаан эхилжэ, наруули нэмэри газарта түрүүшын ургы сэсэг халбараад, һонин хоншуухан үнэр хамар өөдэ хангалтана. Манай буряад зоной дунда эрын гурбан наадан бүри эртэ урда саһаа эхилээд, мүнөө болотор аргагүй ехээр дэлгэрһэн юм.

В-2. Урин дулаан хабарай сагай ерэхэдэ, үнэр дэлгэр тала дайдамнай һэргэн, үнгын сэсэгүүдээр халбаран долгилжо, хүбшэ тайгамнай ногоорон, хүхы шубуунай дуугаар ханхинан зэдэлдэг. Радна өөрөө мэдэнгүй, зуруулаа үбэртэлжэрхёод, ажалша хүнэй абьяасаар хорёогой һургааг абажа, шамарһан оройень заһажа эхилбэ.

Нуралсалай-методическа хангалга

1. «Буряад хэлэн», О.Ш. Цыремпилова, Ц.С. Жанчипова, Улаан-Үдэ., «Бэлиг», 2018 он.
2. «Буряад хэлээр тестнүүд», Б.Б. Гомбоев., Улаан-Үдэ., «Бэлиг», 2014 он.
3. «Буряад хэлэн» сахим нураха ном., Улаан-Үдэ., 2006 он., 2012 он.
4. «Буряад хургуулийн програмнууд», «Буряад хэлэн» V- XI классууд., Д.Б. Базарова, Д.Д. Санжина., Б.Б. Будаин., Улаан-Үдэ., «Бэлиг», 2008 он.
5. «Буряад хэлээр, уншалгаар, буряад литератураар нурагшадай мэдэсэ, шадабари, дадал сэгнэхэ эрилтэ», Ц.Б. Цыренова, Б.Б. Жалсанов., Улаан- Үдэ., «Бэлиг», 2007 он.
6. «Буряад хэлэн болон литератураар дунда хургуулийн нуралсалай заршам», Б-Д. Батоев., Д-Н.Д. Доржиев., С.Ж. Балданов..., «Бэлиг», 2004 он.

Шэнэ онол арга:

1. Компьютер
2. Проектор
3. Интерактивна самбар
4. «Буряад хэлээр сахим нураха ном»
5. Буряад уран зохёолой соносохо номой һан (аудиобиблиотека)

Шалгаха хэрэгсэл :

- Шалгалтын асуудалнууд ба даабаринууд;
- Электрон номой тестнүүд

Интернет онол арга:

- <http://www.edu.ru> – Федеральний портал «Российское образование».
- <http://www.edu03.ru/-Министерство> образования и науки РБ
- <http://www.buryadxelen.org>
- <http://www.nomoihan.org>
- <http://www.ict.edu.ru/> - Портал «Информационно-коммуникационные технологии в образовании».
- <http://www.Kpmo.iv-edu.ru/> – Сайт регионального комплексного проекта модернизации образования.
- <http://fcior.edu.ru/> - Федеральний центр информационно-образовательных ресурсов.
- www.edu-all.ru – Справочно-информационный образовательный портал «Всеобуч»

Нурагшадай уншаха литература

1. «Буряад хэлэн», О.Ш. Цыремпилова, Ц.С. Жанчипова, Улаан-Үдэ., «Бэлиг», 2018 он.
2. «Буряад хэлэн» сахим нураха ном.